

ДРУШТВО ЉУБИТЕЉА ФАНТАСТИКЕ ЛАЗАР КОМАРЧИЋ

ЕМИТОР

№502 | ГОДИНА XLVI | СЕПТЕМБАР 26

9 771451 995009

YU ISSN 1451-995X

REČ UREDNIKA

Ovaj poso mi ne prija, samo to ću vi ka-
žem i da ne drvim dalje o tome.

Naslovnica je po planu iz prošlog broja delo **Dragana Bosnića**, i to je otprilike jedino što je za ovaj broj po planu, mada je i to jedna ogromna digresija: Dragan je izvukao print fotke kopije ilustracije iz 1986. jer evo 40 godina kasnije misli da je jedini kome **Supermen** nije baš neki lik. Ja volim Supermena, ali Dragan nije jedini koji ga ne voli. Elem, imao je već ideju kako tehnički ja to da napravim, i ja sam to napravio, i ispalo je dosta ok, jako retro. Skicirao je još 5 naslovnica sa nekim monsterima, i izgleda da će baš sad kad je Veseli četvrtak ugasio sa alternativnim naslovnicama Emitter morati da krene u te vode. Bosnić i Vesović i Grbić inače spremaju izložbu o 50 godina Beogradskog kruga 2, želim da se to desi. Ilustraciju na zadnjim koricama je radila **Olga Mihailović / @TuraDuLip** / kao in memoriam Đorđu Kadijeviću. Olga je iz kolektiva **@stripoid** čijih ilustracija u ovom broju nema u većem broju samo zato što sam ja kampanjac i nisam iskao na vreme. Videćemo da li ću se popraviti.

IMPRESSUM

емитор је гласило Друштва љубитеља фантастике „Лазар Комарчић“ први број изашао у новембру 1981. петсто други број * септембар 2026. тираж 100 штампаних, штампа СкриптаПтица уредник Жарко Милићевић редакција: треба да се направи контакт: lazarkomarcic@gmail.com AI/LLM радове не желимо

Priče:

LUK ELEKTRIČNE KOŽE, **Wole Talabi**. Vole je iz Nigerije, živi u Australiji, upoznao sam ga '23. na kineskom Worldconu. Pred povratak sam napunio telefon njegovim pričama sa freesfonline.net i pročitao ih sve tokom leta za Srbiju. To je bio period protesta **Nećete kopati pa se Ark of electric skin**, inspirisan krvavim protestima u Nigeriji, izdvojio sličnim okolnostima i sličnim osećajem besa i nemoći pred korupcijom. I evo nas tri godine kasnije... Ilustracija: **Bora Grbić**, hvala mu.

A LJUDI? DIVNA BIĆA, **Vladan Čolaković**. Ovo je neočekivani ulet starog člana Laze (daleko pre mog službovanja u LK) i takođe ulet veselja, a vanzemaljci i vinjak su tema koju ću uvek prihvatiti. Vlada je (među hrpom stvari kojima se bavi) likovni umetnik, karikaturista, crta i stripove, a jedan od njih je i strip o Malom, vanzemalcu tripodu i njegovom drugaru robo-navigatoru. U ovoj priči su svratili do Vrčina na prvi kontakt. Na ti ga, Zoranov zakone.

U PEĆINI, **Vladimir Lazović**. Priča je Vladina minijatura za Zabavnik iz 1988. a ponavljam je uz strip adaptaciju „Mač prokletih“ (2019) koju je radio Vladin sin **Miroslav Lazović**, čisto da vidimo šta su opcije u slobodnoj adaptaciji. U pitanju je fantasy poučka i ima mačeva.

Šaljite priče, trenutno imam veći lager stranih nego domaćih. Email je lazarkomarcic@gmail.com h v a l a.

Esejistika, hronologije, prikazi i marginalije

Ostajem dužan dopunu romana fantastike iz 2025 (da, ima još), kao i spisak zbirki priča itd nmg jbg. Bili smo na Eurokonu u Berlinu. **Solaris** dodelio nagradu „Stanislav Lem“ **Ivanu Nešiću**.

U tekstovima: **Aleksandar Manić** nastavlja putevima kritike neoliberalizma, istraživanja srpstva i traženja sebe a kroz dela domaće fantastike. Prilika je i povod je, pa uz to prilažem i tekst **Ilije Bakića** o **Draganu R. Filipoviću**. **Meho Krljić** je za *Sagitu* i blog *Cveće zla i naopakog* napisao dosta normalan prikaz romana *Karota* **Darka Tuševljakovića** čijem osvajanju NINoa smo se radovali u prošlom broju, a napominjem i potenciram *normalan* jer sam čitao više čudnih tejkova a bogme i neke apsolutno *nenormalne* tekstove u književnoj periodici i ona dvatri mesta gde se kritike/prikazi mogu sresti danas. **Elena Lačok** je čitala *Decu vremena* **Čajkovskog**.

Tamara Lujak piše o meni nepoznatom **Čarliju Makesiju**, **Penevski** nastavlja **Munčićev** Rečnik fantastike. **Nikola Gocić** nastavlja o nizu zapaženih horor filmova-prvenaca. **Pavle Knežević** ne nastavlja već započinje da piše niz pretećih preporuka za meni apsolutno nepoznate autore, u ovom broju o **Džonatanu Mejberiju** (Jonathan Maberry).

In memoriam

Dužan sam da ispravim podatak iz prošlog broja, naime **Askanio Popović** je rođen 1949. a ne 1946. kako stoji na koricama.

Slučajno sam ustanovio da nas je pre 4 godine napustila **Lidija Beatović (1966-2022)**. Bio sam zatečen, kao i ostatak našeg fandoma, prosto smo svi mislili da se opet isključila sa mreže i da će nam se vratiti. Lidija je pisala pametan kiberpunk osamdesetih, nažalost život je nije proizveo u domaću Pet Kedigen. Sa Lidijom se nisam slagao, štaviše žučno smo se svađali, ali je neporecivo bila jedna od *nas*. Zadužila nas je radom na obrazovanju mladih pisaca, pisanjem za sajt Art-Anima, uređivanjem knjige „Okvir i retrospektiva“ Normana Spinrada (Everest media, 2011), i preko nje nam je Norman došao na Beokon 2017. sa suprugom Donom Sadok. Pokrenula se priča o zbirci Lidijinih priča, radimo na tome da se to i ostvari.

Premинуo je istoričar umetnosti i režiser **Dorđe Kadijević (1933-1926)**. „Leptirica“ je 1973. svojim folklornim hororom prestravila celu Jugoslaviju i postala simbol domaćeg horora. „Sveto mesto“ po Gogoljevoj

pripovesti „Vij“ snima 1990. Poslednjih 20 godina je njegov rad u fantastici izvučen na videlo pre svega naporima Dejana Ognjanovića, pa je tako u Orfelinu objavljena knjiga njihovih razgovora o životu, vaseljeni i svemu ostalom „Više od istine“ (2017).

Ne znam da vam kažem ko se bitan rodio, ali neko sigurno jeste.

Izvolte sad da čitate Emitor

Žarko Milićević
čovjek u stanju rastranosti

61
26

LUK ELEKTRIČNE KOŽE

**AUTOR: VOLE TALABI; PREVOD: IVANA NEŠIĆ
ILUSTRACIJA: BORIVOJE GRBIĆ**

Dugo sam se pitala kakva bi se to osoba dobrovoljno prijavila izlaganju kože temperaturama koje idu od tačke topljenja aluminijuma do temperature površine Merkura

preko noći, jašući na talasu termalnog mučenja od koga bi većina ljudi sišla s uma.

Sada znam.

Zaljubila sam se u takvog čoveka.

I evo ga sada, vezan ko ker za antistatičku šipku, dok ga njih šestorica streljaju ispred prljavosivog zida zatvora Kirikiri, pred tihom gomilom svedoka.

Nisam dobila priliku ni da se oprostim kako treba.

Bila sam u gvozdenom stisku trojice krupnih pripadnika službe, dok su mi suze i dalje curile niz obraze iako sam već danima plakala. Njegova afro frizura bila je divlja i raščupana, beli kombinezon u koji je bio odeven pohaban, ali čist. Oči su mu bile pune prkosa, kao onoga dana kada je ušao u moju kancelariju u Univerzitetskoj bolnici Univerziteta u Lagosu i rekao mirno i staloženo, sasvimu suprotnosti sa svim onim besom koji mora da je osećao, „Doktorica Ogunbiji, pročitao sam rad koji ste objavili s profesorom Alijuom. Javljam se za dobrovoljca.“

Pravo ime mu je Akači Nvosu, ali mediji su ga nazvali *Gromobran*. Pre nego što me je upoznao i naučio kako da vije munje i gromove radio je kao automehaničar. Moj narod veruje da su imena povezana sa suštinom nečijeg bića i da možu da utiču na nečiju sudbinu ili da je predvide, da su veza s čovekovim *Orijem*¹. Mislim da i Akačijev narod veruje u nešto slično, jer mi je rekao da njegovo ime znači *Božja ruka*. Pristajalo mu je. Kako biste drugačije nazvali čoveka koga je sudbina nagnala da pronađe način da ovlada divljim tokom izmeštenih elektrona i da ih potčini svojoj volji?

Srce me boli jer mi nedostaju njegove odlučne oči, njegove čvrste šake, njegova glatka koža, njegov nežan glas. Ali i stoga što me, u trenucima slabosti, ophrvla sumnja i nisam sigurna jesam li ga ikada upoznala dovoljno potpuno da bih ga zaista mogla voleti. U najmračnijim od tih trenutaka, kada razmišljam o njegovoj poslednjoj prevari, nisam sigurna ni da li je on mene ikada zaista voleo.

Stekao je diplomu inženjera elektronike na Ibadanskom univerzitetu i za vreme studija je slušao gostujuća predavanja mog kolege, starijeg istraživača, profesora Alijua. Diplomirao je s najvišim ocenama i pun fascinacije električnim sistemima, uprkos tome

što je morao da radi kao pomoćnik u mehaničarskoj radionici u kojoj je i živeo pošto nije mogao da priušti smeštaj. Nije uspeo da pronađe posao u urušenoj postnaftnoj ekonomiji pa je sakupio ono malo ušteđevine što je imao i otvorio sopstvenu malu mehaničarsku radionicu u blizini Ojota motor parka. Pokazao mi ju je na slikama dok smo ležali zagrljeni, dve noći pred proceduru. Bio je to tek limeni krov nad prašnjavim komadom zemlje i gomila polovnih alatki. Zarada nije bila dobra, ali vredno je radio. Njegove žuljevite ruke svedočile su tome. Sate je provodio nad krtijama koje jedva da su išle putem, ali samo nebo zna da se trudio koliko je mogao oko njih. Njegova majka je poginula u autobusu baš poput onih koje je redovno servisirao, u nesreći na putu Lagos – Ibadan za koju svi znaju da je izazvana time što je izvođač zakinuo da onome što su trebale da budu bankine. Bila je to nesreća koju je i sam jedva preživio i nakon koje je proveo pet meseci u bolnici oporavljajući se i ponovo učeći da hoda. Njegov otac je prodao sve što je imao i uzajmio se od rodbine samo da bi mogao da priušti negu koja je bila potrebna njegovom sinu. I zato je, rekao mi je, dok je radio na tim autobusima i automobilima, video lica porodica koje će ući u njih nadajući se da će stići na svoja odredišta i trudio se koliko god je mogao da se to i dogodi.

Izdržao je svaki kamen koji je sistem koji se urušavao bacio na njega. Neprestane policijske racije zbog mita, agresivne klijente koji su premalo plaćali, nasumične promene u propisima koje su gotovo uvek značile da mora da plaća više za nešto, nepouzdanе pomoćnike koji su ga potkradali. Sve to pod nemilosrdnim suncem Lagosu koje mu je podiglo urođeno već visoki nivo melanina, obeležavajući crnilom kože njegovu istrajnost. I pored svega nije odustajao, moj Akači. Imao je snažnu volju.

„Ova država se događa svima nama“, rekao mi je prve noći kada sam ga pitala odakle mu ožiljci. To je bila njegova filozofija. „Nekima od nas više nego ostalima.“

Na kraju je uštedeo dovoljno da se iseli iz samačkog hotela koji je delio sa svojim prijateljima s fakulteta u sopstveni stančić u

1 Erm... guglajte Ori Yoruba, *prim. ur.*

gotovo uglednom delu grada. Polako se peo unutar pokvarenog sistema, ostajući u toku sa *Nigerijskim žurnalom električnih i elektronskih uređaja* i tražeći posao na kome bi mogao da iskoristi znanje koje ga je još uvek fasciniralo.

A onda je otišao na skup podrške predsedničkoj kandidatkinji.

Ezekwe4President. #EzEasy. Nova Nigerija. Svi se sećamo tih slogana. Digitalnih kodova. Postera. Ngozi Ezikve je svoju kandidaturu najavila tiho, na malom događaju u blizini njenog rodnog grada u Avki, ali u roku od nekoliko meseci postala je vodeći opozicioni kandidat. Ona je bila tehokrata s planom, za razliku od političkih lešinara koji su kružili oko trupa države na koje smo bili navikli. Došla je s jasnom agendom, spremna da sasluša, i iskrenom podrškom firmi kojima je pomogla da prežive ekonomsku apokalipsu. Svi se sećamo te nade. I svi smo videli šta se dogodilo. Holostrimovi visoke rezolucije koji su prikazivali vojnike koji tuku nenaoružan narod po ulicama, vuku ih u oklopna vozila, pucaju bojevom municijom u prkosnu gomilu, razbijaju opozicione skupove i proteste svetlucali su na kvovizijskim ekranima. Akači je bio među onima koji su privedeni u čuvenom protestu kod Ojote kad je ubijeno gotovo četrdesetoro. Tukli su ga i mučili nedeljama. Režim predsedika Gusaua nije ni krio to što je radio, iako je predsednik u međunarodnim obraćanjima porekao da im je izdao takva naređenja. Ali u principu, svi smo znali šta je u pitanju. Već smo to viđali. Njihov zaštitni znak. Demonstracija sile zarad zastrašivanja opozicije i njenih pristalica. Živeli smo kao taoci države.

Tokom tih nedelja mučenja nešto u Akačiju se slomilo. To kada se oni koji bi trebalo da vas štite i vama da budu u službi na takav način ponašaju prema vama, i kada znate da bi mogli da vas ubiju i da im se ništa ne bi dogodilo, to promeni način na koji razmišljate. Kasnije mi je rekao da je nakon časova neprestanog užasa i agonije prestao da se boji smrti, da je tada shvatio da je bio toliko fokusiran na preživljavanje sistema da nikada zapravo nije živio, da nije radio ništa sem što je polako umirao i da je tako bilo već veoma

dugo. Rekao mi je da je, kada su ga pustili, rešio da se pobrine da se stvari promene.

Volela bih da sam tada znala tačno na šta je mislio.

„Još uvek ne primam ispitanike“, rekla sam mu tog dana u mojoj kancelariji nakon što mi je objasnio ko je i o čemu govori. „Treba da prođemo još nekoliko verzija kako bismo bili sigurni da smo u stanju da ovladamo čulnim odgovorima.“

„Mislite na bol?“

„Da“, rekla sam mu. „Postigli smo da subjekat preživi i sprečili smo dugoročno oštećenje tkiva, ali i dalje radimo na tome da ograničimo uticaj mikroizlaganja receptora bola ekstremnim temperaturama. Telo i um će protestovati, čak i pod anestezijom.“

„Mogu da podnesem bol“, rekao je mirno.

Upravo sam se bila vratila sa sastanka sa gostujućom komisijom Afričke akademije nauka na kojem sam sedmi put aplicirala za dodatna sredstva nakon nedelje neprospavanih noći tokom kojih sam vršila proračune i pripremala predloge. Potencijal našeg istraživanja bio je ogroman, čak ni najkonzervativniji članovi veća nisu bili toliko kratkovidni da ne uoče vrednost upotrebe poboljšane provodljivosti ljudske kože u razvoju nove kategorije biomedicinskih uređaja koji bi se mogli ugraditi u telo i kontrolisati pomoću interfejsa dermalnih električnih kola. Želeli su da vide veći napredak pre nego što bi se obavezali da nam pomognu. Profesor Aliju je već dizajnirao i ispitao prototip koji je koristio poboljšanu provodljivost na odbačenim epitelnim ekstraktima ali morali smo da dokažemo da to možemo da primenimo i na živim ljudima. Činilo mi se kao da ja usporavam stvari. Osećala sam pritisak da načinim napredak. Trebalo je da budem skeptičnija. Trebalo je da postavim još pitanja. Trebalo je da kažem Akačiju da sačeka dok ne budeмо spremni, ali umesto toga sam mu dala da popuni formular.

Bilo mi je potrebno nekoliko nedelja da ubedim profesora Alijua da prede ličnu etičku granicu i da obavimo preliminarne testove i skrining. Veliki deo tog vremena proveli smo zajedno. On bi sedeo tik ispred moje kancelarije i tiho me posmatrao ili

čitao. Strpljivo čekao na uzimanje još jednog uzorka krvi ili kože ili kose ili još jedno očitavanje nivoa provodljivosti kože. Nikada ga nisam pitala zašto nije napuštao bolnicu između testova, ali ga jednom jesam pitala da mi se pridruži na večeri nakon što sam završila obaveze za taj dan. Delovao je tako usredsređeno dok je sedeo čitajući staru ofucanu knjigu iz elektrotehnike, ali mislim da nikada neću zaboraviti osmeh koji mu se razlio licem kada je podigao pogled i to kako je izgovorio: „Da, doktorka. Ali molim vas, dozvolite da vas izvedem na najbolju buku u Surulereu. Nadam se da ste gladni.“

„Jesam“, rekla sam. Celog dana nisam jela.

Izašli smo na amal i gbegiri u improvizovanom kiosku u ulici. Starica u crnoj bluzi i ankara suknji zgrabila je meke grudve brašna od jama, sipala obilate količine čorbe i mesa preko njega, pa smo seli na plastične stolice iza nje. Razgovarali smo dok smo jeli. Bio je to prvi put da smo razgovarali o bilo čemu osim o eksperimentima, ali razgovor je tekao lako, prirodno. Razgovarali smo satima sve dok nam starica nije rekla da zatvara. Nismo tako planirali, ali otišli smo do mene i nastavili da razgovaramo. Pokazao mi je svoje ožiljke, a ja sam mu pričala o svom radu i nastavili smo da razgovaramo sve dok nismo zajedno zaspali, licem u lice, na mom krevetu, još uvek odeveni. Kad smo se narednog jutra probudili nasmejali smo se, pa smo se ljubili, od čega mi se zavrtilo u glavi, kao da još uvek spavam i sanjam. Tek kasnije me je preplavio osećaj da to nije u redu. On je, u izvesnom smislu, bio moj pacijent. Ali ništa što se tog dana dešavalo nije bilo planirano i ponekad vas bujica ponese i ne možete ništa sem da se prepustite toku. Ljubav može biti čudna i iznenadna.

Tri dana nakon toga prošao je svoje poslednje testiranje. Uvela sam ga u jedinicu za bio-kaljenje koju sam osmislila zajedno s profesorom Alijuom. Dok je ulazio u crnu, jajoliku komoru iz koje su vodile žice i cevi poput mnogobrojnih pupčanih vrpce, stisnuo mi je ruku. Nasmešio mi se pre nego što je pričvrstio masku od fiberglasa preko lica. Profesor Aliju se udobno smestio u svojim invalidskim kolicima, prateći termalnu

indukciju i sisteme vakuumskih pumpi koje će preurediti molekularnu strukturu melanina u Akačijevoj koži. Deo mene je želeo da ga izvuče, da sačeka dok ne usavršimo proceduru bio-kaljenja do tačke kada bismo mogli da prođemo s manje bola. Ili možda da smanjimo ciljno povećanje provodljivosti s teorijskog maksimuma na minimalnu neophodnu vrednost, iako sam znala da bi to smanjilo prouzrokovani bol za mrvicu, a povećalo rizik od neuspeha procesa. Jedno je sigurno, da sam znala šta je planirao da učini, na šta je od početka bio rešen, izvukla bih ga odatle. Ali nisam, tako da sam se izmakla i dala profesoru Aliju znak za početak.

Kriknuo je, ali ga nismo mogli čuti. Vrištao je tri sata, koliko je potrajalo dok nismo povećali provodljivost njegove kože za pedeset redova veličine. Izašla sam iz prostorije i plakala.

Još uvek se pitam kako je izdržao. I dalje se pitam kako sam nekome koga volim priredila tako nešto. Verovatno ću se uvek pitati.

Tek sam mesec dana kasnije zaista shvatala zašto je to učinio.

Videla sam to na holostimu visoke rezolucije kao i svi ostali.

Aktuelni predsednik Umar Gusau stajao je u prikolici crnog električnog Mercedes pikapa T-klase, okružen agentima u tamnim odelima i vojnom pratnjom u kamuflažnoj odeći, mašući gomili plaćenih pristalica. Iako je trebalo da se odmara kod kuće i priprema za test stabilnosti provodljivosti koji je trebalo da se uradi tog dana, videla sam Akačija na ekranu. Bio je gotovo nevidljiva mrljica u moru ljudi. Gotovo nevidljiv, to jest, dok nije izvadio kišobran opremljen onim za šta sam kasnije saznala da je veoma snažan laser i tiho ga ispalio u nebo gde je stvorio stub jonizovanog vazduha, veštački provodnik za električno pražnjenje.

Kada je munja napokon udarila s neba u užarenoj, sjajnoj pruzi, posegnuo je i uhvatio ju je poput biča načinjenog od sjajne, električne smrti. Čujno sam udahнула i čak nisam ni primetila da sam prosula šolju vrelog čaja na sto. Jednim glatkim, jasnim pokretom je udario po predsedničkoj povorci. Nastala je zaglušujuća eksplozija. Bljesak nemoguće

bele svetlost. Raspršili su se prašina i čestice i fragmenti. Holografski prikazi su se pogasili, a ja sam duboko izdahnula, ispuštajući dah koji nisam bila svesna da sam zadržavala i ugledala smeđu mrlju koja se polako širila mojim radnim stolom. Čak se nisam potrudila ni da je obrišem. Oči su mi ostale prikovane za nejasne, pucketave slike koje su se prenosile iz Abuje. Kada su holostriomi ponovo uspostavljeni i dim se razlazio, videli smo mrtve, gorele su vatre, bilo je krvi.

Koliko god puta gledala snimak, deo mene i dalje ne veruje da je čovek koga sam volela izazvao takvo uništenje, toliko smrti. Sad kad se osvrnem, verovatno je trebalo da znam, trebalo da vidim znake. To koliko je često citirao pokojne Kena Saro-Vivu i Felu Kutija; to kako je uvek skretao pogled kada sam govorila o rezultatima procedure i njegovoj budućnosti; mir s kojim je govorio o smrti svoje majke, ekonomskoj situaciji, korupciji, mučenju, političarima, bolu. O tolikom bolu. Čitavom životu punom bola i muke. Trebalo je da znam da je pun i da prelijeva. Trebalo je da ga dovoljno volim da bih ga čitavog jasno videla.

Spremalo se još toga. Krenuo je na ubilački pohod širom Abuje, poput sirove pravde vijučući munje na korumpirane političare, sudije, vojnike, policajce, strane biznismene, sve za koje je verovao da su učestvovali u stvaranju takvog urušenog sistema.

Predao se nakon dve sedmice ispunjene užasom, ostavljajući niz mrtvih za sobom.

Tokom suđenja su neki mediji počeli da ga nazivaju prvim živim superherojem Nigerije. Nazvali su ga *Gromobran*. Drugi su rekli da nije heroj, nego još samo jedno tragično čudovište koje je sistem stvorio. Na kraju ništa od toga nije bilo bitno, brzo je proglašen krivim i osuđen na smrt.

Sama predsjednica Ezikve, žena koja ne bi bila tu gde jeste bez njegovih dela, ali koja je sada nevoljno poklekla pred glasnim zahtevima za njegovo javno pogubljenje, pružila mi je priliku da se oprostim sa njim, da ga posmatram kako umire. Takav je zakon, rekla mi je telefonom, član 33. Ustava i ne bi mogla da dozvoli da je vide kako se meša u suđenje čoveku, teroristi, koji je mimo zakona i

hladnokrvno ubio njene prethodnike. Bila bi optužena za sponzorstvo, simpatizerstvo ili beskičmenjaštvo po pitanju poštovanja zakona. Čak i smanjivanje kazne na doživotnu robiju bi njen položaj učinilo neodrživim, rekla mi je dok sam je preko telefona preklinjala da mu poštedi život, dok su mi suze poput gorke kiše curile niz obraze.

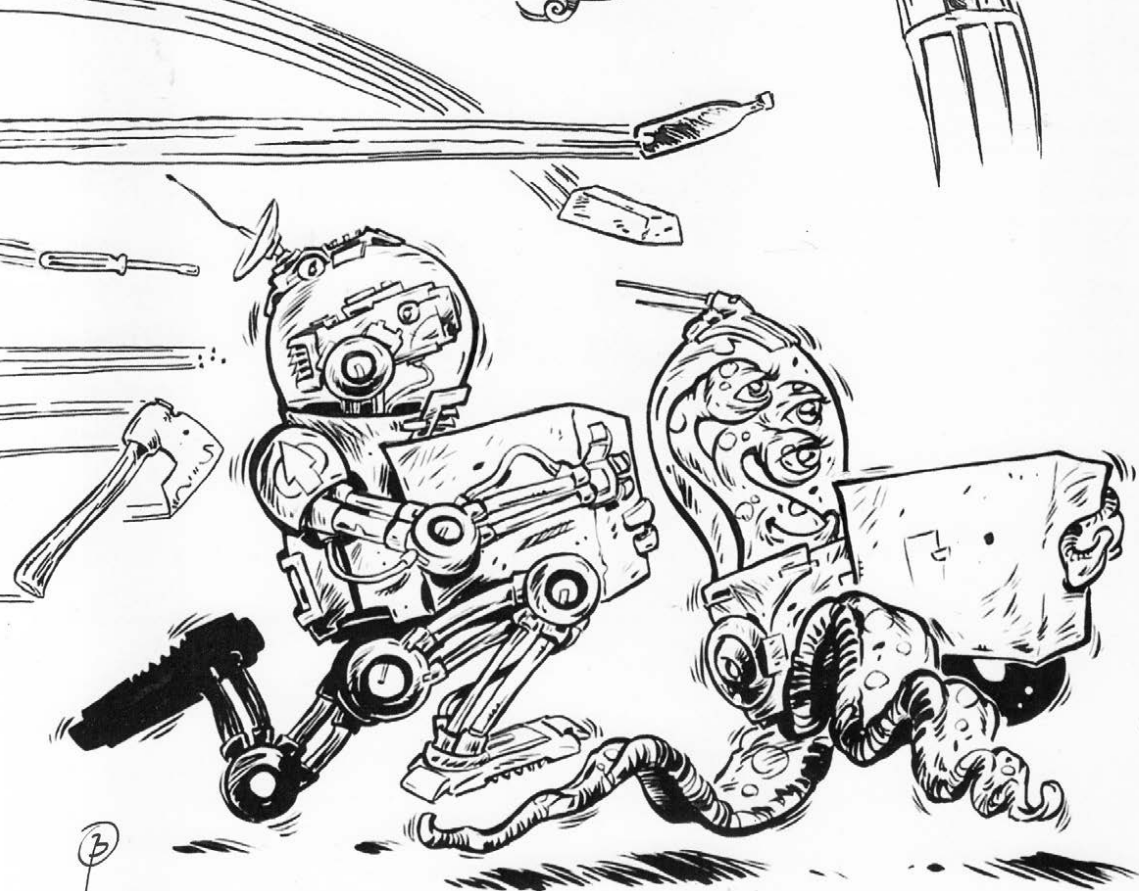
I tako sam, bespomoćno, posmatrala vojnike u kamuflažnoj uniformi i pod maskama kako ulaze, zauzimaju položaje i ciljaju. On se samo nasmešio i ustima oblikovao dve reči.

„Hvala ti.“

Ah. Moj Akači. Božja ruka. Moj narod veruje da je Sango, *orisa* groma i munje takođe gospodar pravde i da udara samo one koji su ga uvredili. Samo one koji su sagrešili prema zemlji i narodu, a prosuta krv zahtevala je pravdu. Mislim da je i Akačijev narod verovao u nešto slično. Kada sam ga videla onako vezanog, i dalje nisam bila sigurna da li je to što je učinio bilo dobro ili čak pravedno. Božanski ili ne. Ali stvari su u zemlji tako dugo bile pogrešne, da je ovo možda bilo neophodno kako bi se započela promena. Ili nas je možda samo naveo na mračan i opasan put sa još više očajanja, još više nasilja. Ne znam. Mogla sam videti da je u miru sa sobom i zbog toga mi je bilo drago.

Ali nisam mogla da gledam kako meci probijaju njegovu prekrasnu, crnu, električnu kožu; kožu koju sam milovala i nežno dodirivala, kožu koju sam mu pomogla da pretvori u oružje. Zatvorila sam oči i čekala, zadržavajući dah, sve dok napokon nisam začula prepoznatljive oštre praske poluautomatskog oružja.

Zvučali su kao osuda, kao grom, kao srce kad prepukne.

A LJUDI? DIVNA BIČA.

VLADAN ČOLAKOVIĆ

U vreme kada smo stigli, radila je samo mala birtija na okretnici autobusa. Vrčin je u to doba već uveliko spavao. Vetar je hućao iznad sela. Zvezde se nisu videle.

Baš ne volim kad ne vidim zvezde, pomislio sam.

Slabo žućkasto svetlo sa prozora kafanice razbijalo je monotoniju seoske pomrčine. Negde u daljini čuo se lavež pasa. Nismo imali kud. Ušli smo. Zadimljena prostorija odisala je sparinom, mešavinom vlage, spora budi i još Bog-bi-ga-znao-čega.

Za malim od dasaka sklepanim šankom, devojka je prala čaše. Sa donje joj je usne visio papirnati smotuljak zapaljenog vrha. Nije nas ni pogledala. Prostorija je bila maltene

prazna i poprilično zadimljena. U metalnom buretu iz koga je dim sproveden limenom cevi kroz najbliži prozor, vatra je tinjala. Ložili su sve što im je dopalo šaka, plamen je lagano vario šarene plastične papuče. U uglu dijagonalno od vrata, oko gomile ispražnjenih boca, dremala je za stolom ekipa lokalaca. Žućkasta barica pored noge jednog od njih neprijatno je zaudarala.

Prišli smo i seli na barske stolice. Delovale su kao najprikladnije mesto za uspostavljanje prvog kontakta. Bile su previsoke za nas. Dobro sam se namučio penjući se. Mali se vešto uspuzao.

Devojka za šankom presipala je svetlozelenu tečnost iz jedne posude u drugu.

Zamišljeno je piljila u gomilu prljavog posuđa u sudoperi. Posmatrali smo je iščekujući, ubeđeni da je po pravilima ponašanja trebalo da nas ponudi nečim. Mali se nakašljao.

„Izvolte“, promrmrljala je. Obrisala je od vode zbrčkane ruke prljavom krpom. Temeljno je pregledala nokte i opsovala. Zubima je otkinula zanokticu i pljunula je u sudoperu.

„Inače“, rekla je, „radimo do jedan.“ Pogledom je proverila bratiju za stolom, a zatim se okrenula ka nama.

Zanemela je i pobeležila u licu. Neko vreme nije disala, a potom je zajecala. Gutala je vazduh. Klatila se kao da će se svakog trenutka srušiti. Zabacila je glavu unazad i mrmrljala nešto. Rukom je stezala ivicu sudopere, a drugom se prekrstila više puta.

Ovdašnji običaji nisu nam bili baš najjasniji.

Zatvorila je oči i naslonila se na pult. Šakom je mlatila ispred lica dok je drugom brisala krupne graške znoja. Podigla je glavu. Provukla je prste kroz kosu i otvorila oči.

Kafanom se prolomio urlik. Zurila je u nas iskolačenih očiju. Vrisnula je, ponovo, ovog puta jače. Istrčala je napolje. Vrištala je iz sveg glasa trčeći niz sokak. Tu i tamo, svetlo je obasjalo po neki usnuli prozor. Ispratili smo je pogledom. Mali se češkao po glavi i osvrtao oko sebe. Čuli smo je, dozivala je upomoć. Da smo znali o čemu se radi, pomogli bismo koliko je u našoj moći.

Halabuka je iz sna prenela čudnog, veoma dlakavog, balom za rukav od džempera zalepljenog gospodina. Protegao se i ustao od stola za kojim je spavao. Pokušavao je da namesti kosu. Bezuspešno. Dovukao se do šanka. Posmatrao nas je tupo; po mojoj proceni – minut.

„Maskenbal bio, a?“ Muljao je jezikom po ustima. Uporno je pokušavao da uradi nešto sa ne baš skoro opranom kosom. Mali me je pogledao. Gotovo sam razumeo pitanje, ali nisam znao šta je tačno maskenbal. Jebi ga, dali su mi premalo vremena da naučim jezik.

„Ej, dobre su vam te kacige!“ Čukao mi je masnim prstom po viziru. „Ko staklene.“ Buljio je u nas i češao se po licu.

„Neki moto-skup u selu?“ pitao je. „Jesam propustio nešto?“

Spustio sam reklamni listić na šank i kucnuo po njemu.

„Rubinov vinjak, bla bla bla“, sricao je tekst sa listića. „Bla, bla, bla.“ Trljao je obraze. Zevnuo je i protegao se.

„Ma vi bre očete vinjak!“ Tresnuo se po čelu. „Pa što ne kažete!“ Osvrtao se oko sebe. Tražio je nešto po polici. Prljave je sudove pobacao iz sudopere i oprao nešto čaša. Obrisao ih je onom istom, prljavom krpom. Spustio je tri komada na pult i napunio ih do vrha. Podigao je jednu. Mali me je munuo pipkom i pridružio se obredu. Skupljenih kapaka piljio je u nas. Istresao je sadržaj sebi u grlo i tresnuo je praznu čašu o šank.

Lupnuo sam prstom po listiću: ponovo. Nije obratio pažnju na to. Zurio je u mene, a zatim se okrenuo ka Malom. Mrštio se. Kucnuo sam još jednom. Čelo mu se naboralo, dah ubrzao. Delovao je pomalo zastrašujuće. Zavrtao je rukave veoma ružnog džempera. Mali je ponovio. Lupio je po listiću nekoliko puta.

Čovek mi se uneo u lice. Namršten. Tada mi je sinulo. Podigao sam čašu i nogom ćušnuo Malog da mi se pridruži. Istresao je napitak brzo, ja – nešto sporije, gutljaj po gutljaj.

Nisam osetio ništa. Trebalo mi je vremena da sve to procesuiram. Mali se zagrcnuo, nakašljao i jako pocrveneo. Razvukao je osmeh i tresnuo čašu o šank. Masni mu je nasuo još jednu.

*

Trčali smo koliko su nas noge nosile. Greška. Ja sam trčao, Mali je mlatio pipcima na sve strane i, moram priznati, kretao se iznenađujuće brzo. Vukli smo dve kutije vinjaka sa sobom, sve što je vlasniku kafane ostalo u magacinu. Doduše, falile su dve boce u jednoj kutiji. Nije mi baš najjasnije šta se te večeri desilo sa Malim. Posle druge čaše postao je veoma brbljiv. Razbudio je društvo. Pridružili su nam se. Sam je popio celu bocu. Tura za turom, postajali su sve bučniji. Kikotao se kao lud, a malo potom – zapevao je sa lokalcima. Umalo smo zaboravili da je njemu izlaganje suncu ovog sistema strogo zabranjeno. To jest, izuzetno je opasno po

njega. Shvatili smo to tek kad su prvi kra-
ci zore pokucali na prozore kafane. Zgrabili
smo kutije i istrčali napolje.

A ljudi? Divna bića. Ispratili su nas kako
dolikuje, okupljeni ispred kafane u velikom
broju. Mnoštvo ih se pridružilo iz okolnih
kuća. Prvo su nas pozdravili drekom i mla-
taranjem. Zamahivali su stisnutom pesni-
com, uglavnom. Neki su i pojurili za nama.
Žene su vrištale iz sveg glasa. Poželeo sam
da stanem i sa svakim se pojedinačno opro-
stim kako dolikuje. Osećao sam se loše što
smo tako bez reči istrčali, ali su okolnosti po
Malog bivale sve opasnije. Bilo je neophod-
no da budemo u brodu pre nego što se sun-
ce pojavi. Lokalci su se baš trudili. Skupina
koja je trčala za nama polako se uvećavala.
Svetla su se palila na kućama. Oni koji nisu
mogli da nas stignu i trče tik iza nas, bacali
su za nama kamenje i boce. Okrenuo sam
se i mahao im. Nismo smeli da rizikujemo;
sunce samo što nije izašlo. Dvojica najbli-
žih, ne sećam se da sam ih video u kafani,
odmahnuli su mi drvenim motkama sa po
četiri metalna šiljka na vrhu. Ugledali smo
brod na malom proplanku na kom smo ga
ostavili. Laknulo mi je.

Iznenada, obasjala su nas dva čudna ve-
oma nisko postavljena svetla. Nekakvo neo-
bično prevozno sredstvo pojavilo se odnekud.
Oduševio sam se.

*Shvatili su šta nas muči i angažovali ne-
kog da nam pomogne*, pomislio sam. Vozilo
nas je stizalo. Trubili su nam, a ja sam im od-
mahivao. Nespretno, trčao sam noseći veoma
tešku kutiju u rukama. Stigli su nas. Kretali
su se paralelno sa nama. Kroz okno na vo-
zilu provirila je poznata glava. Odmah sam
je prepoznao. Devojka iz kafane. Baš mi je
krivo što nisam razumeo šta je tačno izgov-
rala. Kosa joj je bila raščupana, a oči izbečene.
Proturila je nekakvo meni nepoznato oruđe
kroz rupu na vozilu, sastavljeno od dve me-
talne cevi i čudnog drvenog trougla na kraju.
Na nesreću, baš tada stigismo do kraja puta.
Primitivno se vozilo zaustavilo; moglo je da
se kreće samo za to predviđenom stazom.
Nastavili smo ka brodu, uzanom šumskom
prtinom. Istrčala je iz kola. Potrudila se da
nas isprati kako dolikuje. Iz čudne alatke

ispaljivala je sitne kuglice. Dobovale su po
nama sve dok nismo utrčali u brod. Osećao
sam se divno.

*

Ovo je verovatno bio najlepši ispraćaj do
sada. Najmasovniji sigurno. Nigde se nika-
da nismo osetili tako dobrodošli. Utisak koji
su lokalci ostavili na nas nećemo zaboraviti.
Žene su dale poseban doprinos. Selo je grme-
lo. Pre nego što je izgubio svest, Mali je ceo
događaj opisao kao najbolji provod u životu,
možda bolji i od onog na Bur Vurulu, kada
su nas umalo spalili na oltaru boginje Tasije.
Sprečio ih je cunami. Rasturio je celo selo.
Iako se nikada ne mešam u običaje domoro-
daca, suptilno sam sugerisao da je pravljenje
lomače tik uz more budalaština. Nisu obra-
ćali pažnju na moje tvrdnje. Trebalo je da im
objasnim da posedujem ugrađenu meteoro-
lošku stanicu, ali... ma, primitivci.

Elem, malo o napitku po koji smo došli.
Upravo gledam analize pića i uzoraka krvi i
tkiva Malog. Deluje opuštajuće na muskula-
turu, nervni sistem, može da pomogne va-
renju i učini partnera lepšim. Ovo poslednje
je zapažanje vlasnika kafane u koje baš ni-
sam ubeđen. Sve u svemu – ništa posebno.
O lekovitosti i čudotvornom dejstvu na or-
ganizam ni govora. Uobičajeno preterivanje
Buranaca na koje smo naseli. Opet.

Zaključak: Mali je patosiran. Celu noć je
povraćao. Uradio sam sve potrebne pretrage:
blago trovanje, ništa opasno. Ja sam spalio
membranu govornog aparata, filtere u grlu,
a radna memorija mi je oštećena na način
koji još nisam ustanovio. Procesor mi radi
neometano, ali ću ga osvežiti za svaki slu-
čaj. Leda su mi potpuno izbušena, pun sam
sitnih olovnih kuglica. Trebaće mi malo vre-
mena da to sredim.

P.S.

Kružimo oko Zemljinog meseca. Neko
nam je u toku noći skinuo astro-lokator i još
koješta sa broda. Delove od bakra, uglavnom.
Nemamo navigaciju, ne možemo da se vra-
timo. Kad dobijete poruku – pošaljite nekog
po nas.

У ПЕЋИНИ

ВЛАДИМИР ЛАЗОВИЋ

Буктиња као да беше влажна, пуно је димила и давала слаб пламен. Њихове сенке, поигравајући у мутној светлости дуж зидова, изгледале су још чудовишније.

— Ти си сам? — упита погрбљено створење журећи ходником. — То је врло храбро, баш храбро.

— Сам. — тврдо одговори брадати човек. Подигао је буктињу да би разазнао куда гази. Десницу је држао на балчаку мача. Стаза је била кривудава и неравна, често је посртао, а пролаз се понегде сужавао тако да се морао провлачити поребарке, између камених зидова. — Једини сам ја стигао и срце ми није задрхтало.

— О, ти си збиља доказао храброст! — церило се створење, вешто прескочивши одваљену стену наред стазе, затим застаде очекујући. Било је високо отприлике до човекових груди, чудне зеленкасте коже, беле косе и дуге неуредне браде што се скоро вукла по земљи. Беше обучено у рите. У мраку се сналазило одлично, а кад се окренуло, човекове очи се среташе са његовим, жутиим и сјајним. Нека подругљива ватра зрачила је из њих.

— Дуго већ нисмо имали посетиоце, хе, хе. — замекета оно кад се човек усправи крај њега. — Да ли си био сам и кад си кренуо овамо, а?

— Моја група бројала је седморицу. — одговори брадати. Био је то висок човек, црта лица као одељаних мачем. Брада му

је била кратка, црна и густа. У треперавој светлости буктиње назирао се и један стари ожиљак. Ишао је дуж образа и носа, да би се изгубио у коси. Иако се ходник спуштао све дубље под земљу, иако је његов водич изгледао као шумски дух, ни глас човеков, ни рука, до сад нису ни једном задрхтали. Преко одеће носио је верижну кошуљу. Била је искидана на више места и видело се да му једна мишица крвари.

Човек се саплете и опсова тихо. Створење се зацерека, дивље и вриштаво. Смех је чудно одјекивао у подземљу.

— Од кога си чуо за легенду? — упита оно најзад.

— Од једног усамљеног монаха. Њега смо убили не би ли нам рекао више, али више није знао ни он сам. То је било давно.

— Па сте пошли у потрагу, хе, хе?

— Да, али у потрагу пођоше и људи мог рођака. Његову групу изненадили смо јуче у долини. Борили су се као поамни, али побисмо их све. Нас после тога остаде тројица.

— А где су они сада, твоја два друга? — смејуљило се створење.

— Када смо пронашли улаз у пећину, смакох их обојицу с леђа, чисто и безболно. Само један мора стићи до одаје!

— А, ха, ха, ха, ха!! — сподоба пред њим зацени се од смеха и окрете се неколико пута око себе, као да ће да заигра. — Ти си онај прави! Заслужио си награду, ево нас! .

Одједном, пролаз се распуче у огромну подземну дворану чији су се крајеви губили у тами. Величина није могла ни да се наслути из малог круга светлости, макар да је буктиња била високо подигнута. Стубови од кречњака, изрезбарени на чудесно замршен начин, спуштали су се одозго, из ништавила, окружујући једно уздигнуто заравњено место. Приђоше ближе — сада је добро могао да се види камен налик наковњу и у њега, до половине, забијен велики светлוצави мач.

— Ево га, храбри човече! — сподоба се тапшала по коленима и поскакивала. — Мач Јаревида Проклетог! После много векова ти си успео да стигнеш до њега. Узми га, заслужио си га снагом!

— *Овај мач има снагу као хиљаду људи.* — споро, свечаним гласом изговори ратник усправљајући се. Коначно, циљ је био ту.

— Истина је! То је записано у оном камену, да мач има снагу као хиљаду људи! А ти си га желео довољно јако да допреш до њега, пошто је мирно лежао овде од времена кад сам ја био млад — а то је било давно, веруј ми!

— Ко је био Јаревид Проклети? — упита ратник.

— Бог рата твојих предака. Али не питај ништа. Узми га! Или си се предомислио, а?

Уместо одговора, брадати човек се осмехну, иступи напред, удахну и положи обе шаке на балчак мача.

Најпре се ништа није догодило. А онда, са осећањем да је преварен, човек схвати да не може да одвоји руке од тог оружја, да га снага напушта невероватном брзином, да му колена клецају.

— Подли Чувару! — заурла он. — Подли, прљави, подземни створе, преварио си ме! Тако ли ви демони држите реч!

— А, ха, ха, ха, ха!! — сподоба готово да паде на леђа од провале смеха. — Али, ми држимо реч, па бар то чинимо, ха, ха, ха, ха!!!!

— А ово?! Снага ми истиче, срушићу се. Дај ми награду!

— Па, желео си да узмеш тај мач у руке! Јесам ли те преварио? Тај мач има у себи снагу хиљаду људи — и то је сушта истина. Онај ко успе да га извуче биће непобедив, о да! А знаш ли шта се сад дешава? Сад овај мач има снагу хиљаду и једног човека, ха, ха, ха, ха!

Огромна дворана одговарала је стотруко умноженим одјеком.

MAC PROKLETIH

Scenarij,
olovka i tuš:
MIROSLAV LAZOVIĆ

Po motivima priče
"U pećini"
Vladimira Lazovića

OSVAJAČ.

UNIŠTITELJ.

OSKRNAVITELJ.

UBICA.

JAREVIDA PROKLETOG
NAZIVALI SU SVIM OVIM IMENIMA.

I SVAKO MU JE PRISTAJALO.

NIJE BILO ZLODELA KOJE NIJE
POČINIO. PLAŠILI SU GA SE,
PRINOSILI MU ŽRTVE, DARIVALI
ROBOVIMA I OBAŠIPALI ZLATOM,
SAMO DA GA UMILOSTIVE.

MEĐUTIM, JAREVIDU OVO NE BEŠE DOVOLJNO. POČEO JE DA SE MOLIMRAČNIM BOGOVIMA, PONUDIVŠI IM SVOJU DUŠU U ZAMENU ZA MOĆ KAKVU NI JEDAN ČOVEK NIKADA NIJE IMAO.

I BOGOVI MU ODGOVORIŠE NA MOLITVE.

PODARIŠE MU MAČ KOJI ONOME KO
GA NOŠI DAJE SNAGU **HILJADU**
LJUDI. NE SAMO HEROJI, ČITAVE
SU ARMIJE PADALE POD NJEGOVIM
SEČIVOM. MEĐU SMRTNICIMA,
JAREVIDU NE BEŠE RAVNOG.

PODARIŠE MU
ORUŽJE.

OPIJEN OVAKVOM SILOM,
JAREVID SE OKRENU I PROTIV
SAMIH **BOGOVA**, REŠEN DA
I NJIH BACI NA KOLENA.

ALI BOGOVI NE PRAŠTAJU
TAKVE UVREDE.

U ODGOVOR, BOGOVI POSLAŠE
SVOG DŽELATA, SAKUPLJAČA DUŠA,
RATNIKA KOME JAREVID NE BEŠE
DORASTAO. U DVOBOJU KOJI JE
USLEDIO, JAREVID BI PORAŽEN,
NJEGOVO SMRITNO TELO UNIŠTENO...

A NJEGOVA DUŠA
ISKIDANA U KOMADE I
BAČENA U NIŠTAVILO.

ZA
SMRTNIKE, MOŽDA.
NE I ZA MENE.

ALI... JA SAM
NEPOBEDIV!

ZA JAREVIDOV MAČ SE
VEROVALO DA JE IZGUBLJEN...

MEĐUTIM, BOGOVI SU GA SAKRILI
DALEKO OD RADOZNALIH OČIJU,
DA ČEKA **NOVOG RATNIKA**
POSTOJNOG OVAKVOG ORUŽJA.

POSTAVIŠE DEMONA-ČUVARA DA BDI NAD
ORUŽJEM I PREDA GA NOVOM NOSIOCU.
NEKOME JEDNAKO OKRUTNOM I
BEZDUŠNOM KAO JAREVID PROKLETI.

ILI MOŽDA JOŠ GOREM.

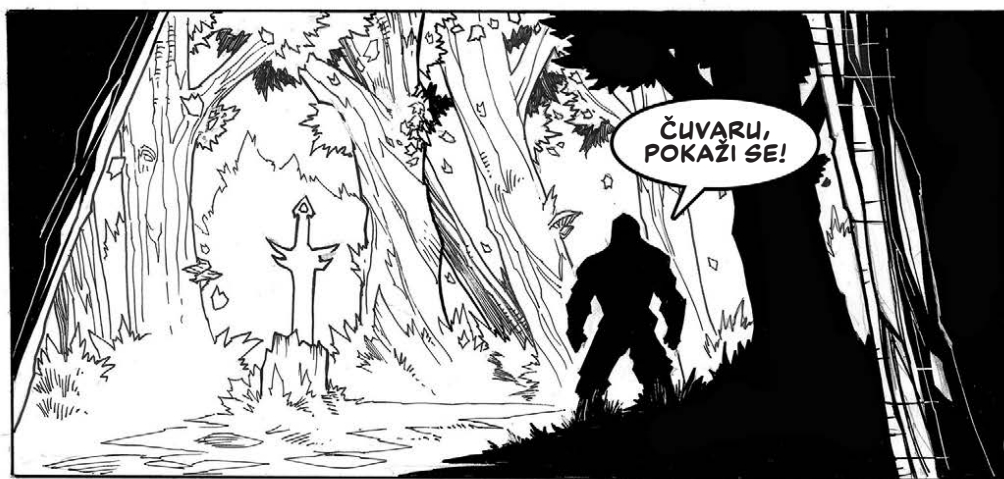
OD TADA PROĐE HILJADU
GODINA. SVO TO VREME,
MAČ BEŠE SKRIVEN.

PRICALO SE DA ĆE SE NOVOM
NOSIOCU, KADA SE POJAVI,
PUT DO MAČA UKAZATI SAM,
U SNOVIMA ILI PRIVIĐENJIMA.

I BI TAKO.

KONRAD GLAYOSEČA
BEŠE MU IME.

PRIĐI, KONRADE, I PRIMI
NJIHOV BLAGOSLOV!

UZMI
MAČ!

PRIĐI...

IZVUCI SEČIVO!

UZMI
MAČ!

!!!
.....

TO ŠTO SI
PRONAŠAO
PUT DO MAČA,
KONRADE...

I DALJE NE ZNAČI
DA TE BOGOVI TAME
SMATRAJU POŠTOJNIM
OVOG ORUŽJA.

HAARGHHH

...

DOĆI ĆE VAS JOŠ,
A JA MOGU DA ČEKAM, JER
ZA MENE SU VEKOVI TEK TREPTAJI
OKA. JAREVIDU JE OVAJ MAČ DAO
SNAGU HILJADU RATNIKA, ALI ZBOG
TEBE, KONRADE, SLEDEĆI IZABRANIK
MRAČNIH BOGOVA ĆE IMATI
SNAGU...

HILJADU I
JEDNOG!

MITOLOGIZACIJA I MITOMANIJA U SRPSKOJ FANTASTIČNOJ KNJIŽEVNOSTI NA KRAJU 20. VEKA

ALEKSANDAR MANIĆ

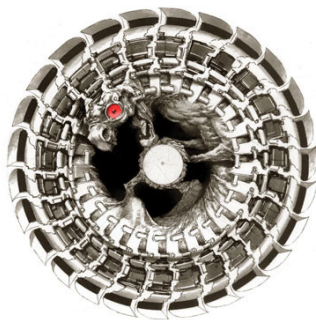
Početkom 80-ih godina 20. veka, kolektivnim zapadom zavlada su neoliberali. U SAD-u, shodno potrebama američke ekonomske elite, predsednik Reagan učinio je sve da se američka industrijska proizvodnja delokalizuje u zemlje jeftine radne snage. Seljenje industrije iz Amerike naglo je povećalo nezaposlenost, a država je ukinula skoro svu socijalnu i zdravstvenu pomoć siromašnim građanima. Ekonomska elita, Reganovi nalogodavci, učvršćivala je svoj vladajući položaj i Sjedinjene države su ušle u eru neoliberalizma.

Novonastale prilike bile su neposredna posledica planova Trilateralne komisije, saveza liberalnih elita kolektivnog zapada. Suočeni sa „krizom demokratije“ do koje je došlo usled „demokratskih poremećaja“ i „neumerene demokratije“ u nemirnim 60-im godinama, oni su ponudili program za „umerenu demokratiju“, u kojoj bi nekoliko korporacija kontrolisalo sastav informacija, štiteći tako stanovništvo od „demokratskog dogmatizma“.

U toj kontroli misli, presudnu ulogu imale su obrazovne ustanove, čiji je cilj bila proizvodnja intelektualne i poslovne elite koja će podržavati interese moćnih. Novostvoreni menadžeri preuzeli su upravljanje masom pasivnih promatrača „nesposobnih“ da odlučuju sami za sebe. U razvijenim demokratijama, objašnjava Čomski, narodu se najpre kontrolišu misli jer one mogu odvesti do

Aleksandar Manić

NAUČNA FANTASTIKA, OGLEDALO STVARNOSTI 20. VEKA

 INFORMATIKA

Esej je iz knjige iznad, koju smo predstavili u LK 22.06.2026, pričali Manić, Milovanović i Milićević. Snimak je na youtube kanalu Lazar Komarčić ili potražite na yt НАУЧНА ФАНТАСТИКА, ОГЛЕДАЛО СТВАРНОСТИ ćirilicom. Knjigu možete da kupite kod izdavača recimo preko sajta izdavastvo.informatika.com

delanja i zato je potrebno držati misli građana na lancu one dužine koja odgovara korporacijama.

Novostvorena ideologija kolektivnog zapada ekonomski je počela da kontroliše sve emanacije ljudskog duha pa tako i književnost. Shodno ekonomskim pravilima uspostavljenim reganizmom, tačerizmom i tržišnom ekonomijom, da bi preživeli na tržištu, autori su pisali samo ono što je odmah moglo da se proda, ali i odmah da se zaboravi. Književni rod naučne fantastike nije izbegao tu komodifikaciju i, u većini slučajeva, bio je obezličan, bez političkih protesta, bez društvenih traženja i bez ikakve duhovne težnje. Naučna fantastiku je svedena na industriju koja zahteva ogromne investicije i stoga je kontrolišu kapitalistički interesi.

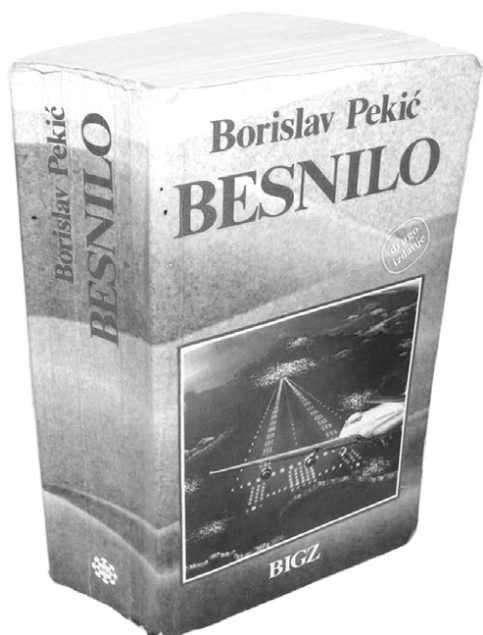
Američki pisac Džejms Gan, 1982. godine, u kratkom eseju, upozorio je na prilike koje su književno stvaralaštvo naučne fantastike odvele u pravcu tržišne robe. Izdavači su rizikovali velike sume novca samo zato što su smatrali da će se knjige prodavati u tiražima od više stotina hiljada primeraka. Da bi se isplatili takvi tiraži, američki izdavači su autorima davali tačan opis željenog proizvoda. Knjiga bi po izlasku ostajala na policima knjižara kratko, a neprodani tiraži bivali su uništavani, ustupajući mesto drugim proizvodima. Samo najprodavanija dela su doštampavana.

Analizirajući američku i britansku naučnu fantastiku, Stanislaw Lem je primetio da je za duhovno i umetničko siromašenje naučne fantastike važan faktor autocenzura nametnuta zahtevima tržišta za lako prodavljivim standardizovanim pričama bez kontroverznih tema. Lem smatra da zapadni autori imaju sociološku maštu paralizovanu strahom da ne postanu previše kontroverzni i strahom od preterane kritike postojećeg društvenog poretka. Takva kritika bi mogla da bude loša za prodaju i mogla bi da izazove nepoverenje moćnih urednika i izdavača, koji na kraju odlučuju da li će se knjiga objaviti i koliko će se potrošiti na publicitet neophodan za postizanje uspeha na veoma konkurentnom tržištu.

MITOMAHIJA - RUŠENJE MITOVA

U isto vreme kada je kolektivnim zapadom zavladao neoliberalizam i kada se naučna fantastika okrenula ka komodifikaciji, u Jugoslaviji, započet je društveno-politički raspad socijalizma. Za razliku od zapada koji više nije tražio umetničke i duhovne vrednosti književnosti, u nestajućoj Jugoslaviji, u Srbiji, pojavilo se više knjiga naučne fantastike i fantastike koji su istraživali ljudsko postojanje, odnose ljudi sa svetom, kolektivno sećanja i temelje civilizacije.

Tada se pojavio roman „Besnilo“ (1983) srpskog autora Borislava Pekića, prvi deo njegove „antropološke trilogije“ koju sačinjavaju još dva romana – „1999“ i „Atlantida“. Stilski okarakterisani kao „kasni modernizam“ ili „proto-postmodernizam“, ova tri „apokaliptička jevanđelja“, kako ih je nazvao Petar Pijanović, srpski profesor književnosti i kritičar, govore o bliskoj i distopijskoj budućnosti, ukazujući na buduće kataklizme prema kojima hrli naša iscrpljena i odljudena civilizacija. Marija Lojanica, profesor književnosti kragujevačkog univerziteta, ukazuje da je već prvim romanom trilogije postalo jasno da je Pekić, ulazeći u sferu naizgled „trivijalne“ i „popularne“ književnosti, počeo

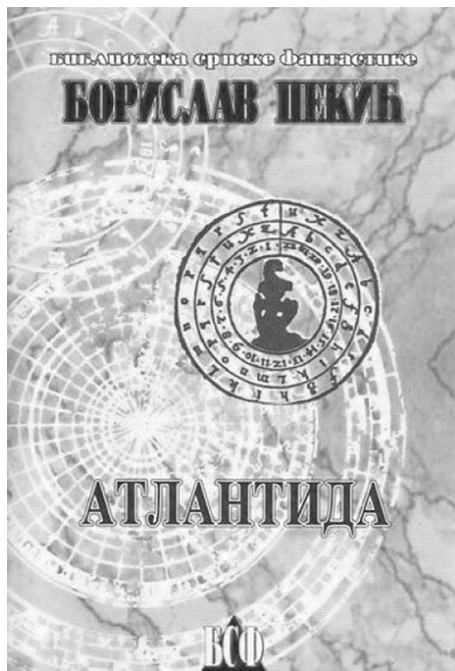
da traži odgovarajući književni oblik da bi tako što bolje preneo ideje koje su ga u tom trenutku zaokupljale.

Roman „Besnilo“, prvi u trilogiji, žanrovski pripada naučnoj fantastici i trileru. Radnja se događa na londonskom aerodromu Hitrou koji, u jeku letnje sezone, pogađa epidemija virusa besnila dospelog avionom Alitalije na relaciji Rim-London-Njujork. Usled mutacije virusa besnila, stvorene u jednoj naučnoj laboratoriji, epidemija se širi zastrašujućom brzinom, jer nijedna vakcina nema dejstvo. U karantinu, koji obuhvata aerodromski kompleks, zatekle su se desetine hiljada putnika i službenika aerodroma. Roman obrađuje i teme mnogo dublje od puke zaraze, kao što je špijunaža, izdaja i rat.

U „Besnilu“ se ljudska i nadljudska civilizacija sukobljavaju u borbi za vlast. Superljudi, stvoreni epidemijom besnila, bore se za vlast sa ljudima na aerodromu, uništavaju ih, a to uništavanje će se potom proširi po čitavom svetu. Od virusnog ludila izuzet je samo jedan umobolnik kome moralna nevinost donosi spas.

Ovim romanom, Pekić ukazuje na društvo u karantinu novog svetskog poretka, na gubitak identiteta malih naroda u savremenom svetu i na težnju skrajnutih da pripadnu novim vladajućim strukturama. Proces bestijalizacije ljudi je prividan i površan, pošto virus na londonskom aerodromu nije prirodan primitivni oblik života, nego je veštački proizvod laboratorijskog bioinženjeringa.

U naredna dva romana trilogije, „1999“ (1985) i „Atlantida“ (1988), Pekić piše o trajnom i dugom sukobu između dve rivalske civilizacije – ljudi i robota. Svaka civilizacija je imala nadmoć u određenim periodima istorije i svaka od njih je propala dramatično i katastrofalno. U pitanju je metaforički prikaz dva civilizacijska trenda: duhovnosti ljudskog života i automatizacije u robotskoj organizaciji života. Istovremeno, autor ukazuje na zbunjenost ljudi pred svojom slikom u iskrivljenom ogledalu mehanizovanog bezdušnog i bezvoljnog sveta. Očigledno je da ljudska greška prepuštanja mašinama i tehnologiji vodi čovečanstvo ka totalitarnom režimu i totalnom uništenju.

O poslednjem romanu trilogije, „Atlantidi“, sâm Pekić je rekao: „Sva ta moja 'mitomahija' – ja sam o tome do sada retko pisao i govorio – potiče, zapravo, od dubokog ubeđenja da je čovek, da je čovečanstvo, ovakvo kakvo jeste – a drukčije više ne može biti – osuđeno na eksterminaciju i da se fatalna pogreška, ako se niz nesrećnih okolnosti ukupnog razvoja može tim terminom nazvati, nalazi daleko iza nas, još na međi, ili bi bolje bilo reći raskrscnici, našeg prirodnog i istorijskog stanja, a da su svi mitovi što i danas komanduju našim umom i našim činovima tek neka vrsta garde koja nas na gubilište vodi. Taj poslednji mit, mit čoveka i čovečanstva, onaj iz koga jamačno proizilaze i svi ostali, nužan možda kao jedina protivteža ništavilu, pošto smo se drugih odavno odrekli, nameravam da 'oči u oči' sretnem u jednoj svojoj budućoj knjizi koju sam koncipirao pod naslovom 'Atlantis'. [...] Tim pre, što mi se nekako čini, da sam po prvi put u toj knjizi na putu da se od mitomaha pretvorim u mitotvorca, što me intenzivno oneraspoložuje. Teši me jedino apokaliptično finale zamišljene povesti, ali me s druge strane plaši da taj užas koga tamo vidim, i patnja koju predviđam, nije tek umetnički dekor nekog panteističkog optimizma.“

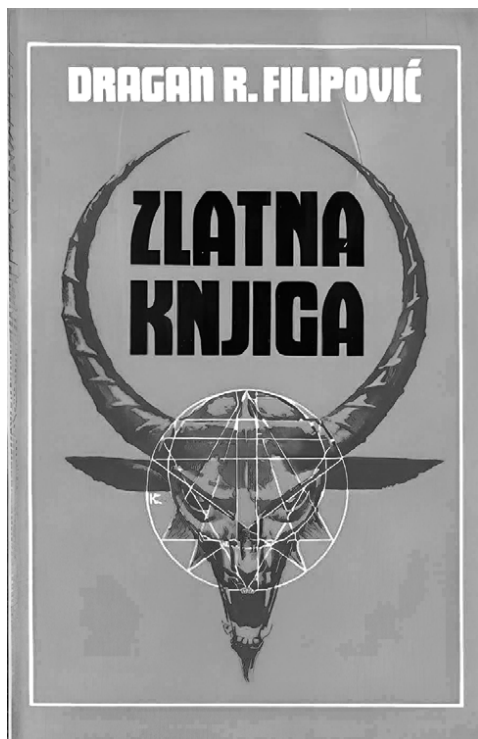
MAGIJSKA STVARNOST

Tematski udaljen od Pekića, srpski autor Dragan R. Filipović takođe se bavio mitomahijom, borbom protiv mitova, odnosno razobličavanje mitskog viđenja sveta. U njegovom romanu „Zlatna knjiga“ (1988), u poluraspadnutoj magijskoj stvarnosti, Vila je oživela srpskog junaka Kraljevića Marka i dovela ga u užički kraj i u društveno-politički kraj socijalističke Jugoslavije, ne bi li on pronašao čuvenu Zlatnu knjigu, nužnu za „vaspostavljanja carstva magije“. Doduše, ni sama Vila nije znala šta je Zlatna knjiga, nego je očekivala da joj junak pronađe tu dragocennost i da joj je donese na tacni.

Istovremeno, da bi svojom glavom i neposlušnom Marku smrsila konce i nastavila svoj plan, Vila je iz mrtvih regrutovala najljućeg Markovog neprijatelja, Arbanasa Musu Kesedžiju, boljeg i većeg junaka, i brutalnijeg ljubavnika. Njegovu zardalu mržnju prema Marku ona je raspirila huškajući ga na nacionalnoj i političkoj osnovi. Prirodno, Arbanas, pored političke argumentacije, nije ostao neosetljiv ni na Viline seksualne argumente, te je po obavljenom poslu krenuo da traži morskog mu Kraljevića Marka.

Filipović je prirodni pripovedač, izuzetne moći opažanja i velikog osećaja za sintezu viđenih elemenata. Narativni stil mu se nalazi na razmeđu Felinija i Mebijusa, a efikasnost vođenja radnje dostojna je akcionog filma. Prirodno, to je samo najprepoznatljiviji sloj njegovog pripovedanja, koje može da se ljušti kao glavica crnog luka, pa pri tome i da se pusti koja suza, nekad od smeha, nekad od ljutine.

Filipovićevo pripovedanje krasi brzina i neposrednost scenskog pripovedanja, zasnovana na neobičnim i neočekivanim kombinacijama karaktera, prilika i reči. Istovremeno, njegovo vešto šetanje iz sveta mrtvih u svet živih, iz istorije u legendu, iz stvarnog u izmišljeno, čine naraciju „Zlatne knjige“ prepunom obrta i kalambura. Shodno principima akcionog filma, obrti mu pomažu da efikasno pomera radnju ka neumitnom kraju. Brzina dešavanja nagnala ga je da događaje i karaktere ogoli i prikaže bez ikakvih stilskih ornamenata i sumnjivih dodataka. Pored

slikovitosti protagonista i prilika, velika Filipovićeva snaga obitava u sočnim dijalozima, na razmeđu govornog i književnog jezika, kao i piščeve didaskalije, lucidne, zajedljive i posprдне.

„Zlatna knjiga“ bi ostao veseo roman u kome se hirurškom veštinom secira duh srpskog naroda, jednom nogom u narodnoj, folklornoj i seljačkoj prošlosti, a drugom nogom u savremenoj, elektronskoj i brzajućoj stvarnosti, da Filipović u njega nije uneo i kremanski deo svoje ličnosti. Vešto oneobličavanje prilika i događanja krije u sebi i ogleдалo tragikomičnog duhovnog i materijalnog stanja Jugoslavije i Srbije u trenutku kada je pisan roman.

PSEUDOMITOLOGIJA

Nekoliko godina posle „Zlatne knjige“, srpski autor Boban Knežević objavio je „Crni cvet“ (1993), kratak roman zanimljive konstrukcije i jednostavnog stila. Roman je dat kroz mešavinu i probijanje žanrova (fantastike, epike, istoricizma, akcionog...), da bi se stvorila jasna parabola, van žanrovskih granica.

Kneževićev roman može da se okarakteriše kao slipstrim, pravac koji nema odlike bilo kog književnog stila, nego preuzima sve tehnike postmodernizma: alegorije, metafore, kolaž, žanrovske elemente na nežanrovski način, elemente iz književnih i neknjiževnih izvora, lažne biografije...

Samim tim, slipstrim nije naučna fantastika, spekulativna fantastika, alternativna istorija, fantazija, horor... Probijanje i kombinovanje narativnih pravila nije imalo za cilj stvaranje „osećaja čuda“, nego „kognitivne disonance“ koja se oslanja na Suvinov termin „kognitivnog otuđenja“ i u kojoj otuđenje, a ne spoznaja, ima središnu ulogu. Roman „Crni cvet“ se dotiče hrabrosti, kukavičluka, vladanja, gubitka i nade, ali u pitanju je parabola o moći. Svi susreti na putu glavnog junaka, pseudo Kraljevića Marka, kroz alternativnu srednjevekovnu Srbiju, kušnje su njegovog karaktera i isprobavanje granica novih mogućnosti u okviru njegove ličnosti. Posedovanje moći i nadljudske snage u junaku pokreće čitav proces preispitivanja sopstvenih želja, ciljeva, vrlina i mana. Jedan od zaključaka Kneževićeve knjige jeste da kada se poseduje moć, nije dovoljno biti hrabar čovek, nego pre svega, biti dobar čovek.

Kneževićev Marko Kraljević simbolično predstavlja koncepte filozofskog, metafizičkog i društvenog poretka koje on, zbog svoje mitološke i evokativne moći, bolje objašnjava od bilo kakvog racionalnog diskursa. U mitovima su sadržane osnovne teme postojanja i njih često predstavljaju mitološki likovi, koji kod ljudi izazivaju snažne emocije i osećaj poistovećivanja. Pseudomitovi i nove mitologije obnavljaju, preobražavaju i preuređuju pozajmljene narativne elemente, tako da priča ima ulogu prostornih i vremenskih markera. Oni, potom, učestvuju u pripovedanju i u čitačskoj percepciji „mogućeg sveta“ koji se odvija pred njegovim očima.

Upotreba mitova, na način Kneževića i Filipovića, ima duboku psihološku moć, jer predstavlja dinamičnu viziju povezivanja prošlosti i sadašnjosti, traženja istine i pravljenja alternativne istorije iz povoljnijih prilika.

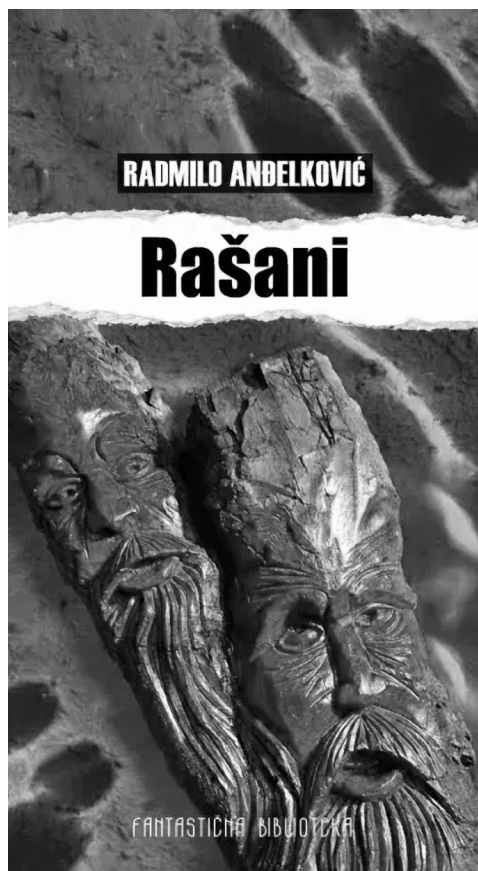
Crni cvet

ALTERNATIVNA STVARNOST

Alternativna istorija osnova je i romana „Rašani“ (1998), srpskog pisca Radmila Anđelkovića. Radnja ove pripovesti smeštena je u vreme jeretičkog vizantijskog cara Konstantina V Kopronima. Tardeus Lavaget, alhemičar i carski savetnik, uputio se na Balkan u potrazi za mitskim plemenom Rašana, koji su prema legendama, poznavali tajnu pretvaranja metala u zlato. Upotrebivši principe gnosticizma, da se očišćenje postiže ličnim naporima svakog pojedinca, maniheističkog metafizičkog i dualističkog učenja zasnovanog na borbi dvaju principa, Dobra i Zla, i neoplatonističkih ideja odvajanja čistih materija od nečistih, autor se opredeljuje za alhemiju kao alegorijsku podlogu na kojoj se sukobljavaju materijalistički nastrojen Tardeus i Bentel, čuvar rašanske duhovnosti.

Ključni koncept za razumevanju Anđelkovićev roman su arhetipi. Karl Gustav

Jung, švajcarski psihijatar i psihoanalitičar, razumeo je arhetip kao duboku, temeljnu i univerzalnu ideju unutar ljudskog uma. Za Junga, ljudski um osmišljava svet u smislu arhetipova koji su osnovne strukture ljudskog razumevanja i doživljaja sveta. „Rašani“ su upravo priča o arhetipskim likovima koji izražavaju temeljne vrednosti unutar društva i ljudskog razmišljanja, ono što je najdublje istinito, najvažnije i najvrednije.

Mirča Elijade, rumunski istoričar religije i mitologije, objasnio je vezu između mitološke pripovesti i njenih nastavaka, savremene književnosti: „Znamo da epski izraz i roman, kao i druga književna dela, produžuju mitološku naraciju na neki drugi plan i u druge ciljeve. U oba slučaja radi se o pričanju jedne važne priče, iznošenju niza dramatičnih događaja koji su se zbili u više ili manje magijskoj prošlosti. Nepotrebno je podsećati na dugačak i obuhvatan postupak koji je pretvorio 'mitološku građu' u predmet epske

naracije. Treba istaći da je narativna proza, a posebno roman u modernim društvima, zauzela mesto koje je u tradicionalnim i prvobitnim društvima imalo pripovedanje mitova i priča. Još više, moguće je odvojiti 'mitsku' strukturu izvesnih modernih romana i pokazati književno proživljavanje velikih tema i mitskih likova. U toj perspektivi mogli bismo reći kako moderna strast za romanima odaje želju za slušanjem što većeg broja 'mitoloških priča' koje su desakralizovane ili jednostavno prerusene u profane oblike.“

Roman „Rašani“ bavi se magijskom prošlošću u kojoj je stalna i stabilna realnost odbačena i, više od pripovedanja avanture carskog savetnika, u pitanju je autorov lični strah pred sopstvenim vremenom. Tako je i njegova reakcija iskazana u zaustavljanju vremenskog procesa i pokušaju da se čitav svet vrati u povoljniji trenutak, kada je još uvek moglo da se krene „rašanskim stazama“.

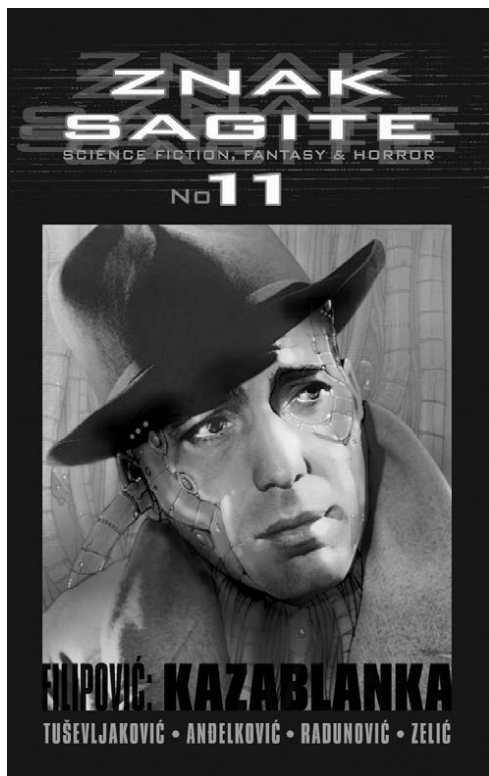
Anđelkovićev roman predstavlja tradicionalnu priču koja služi kao temeljni pogled na svet, ocrtavajući psihologiju, običaje ili ideale društva. Istovremeno, on odgovara na metafizička pitanja, povezuje pojedinca i društvene grupe sa celokupnom istorijom i ljudima ukazuju na ideale i pravac u njihovim životima. Efikasnost Anđelkovićevog romana leži u kombinaciji racionalnog i emocionalnog, dveju dimenzija koje karakterišu ljudsku psihu i podržavaju jedna drugu. Za američku spisateljicu Ursulu Le Gvin, pravi mitovi se pojavljuju samo kada je u pitanju povezivanje oblasti svesnog i nesvesnog.

Tako, u trenutku američke i zapadno-evropske komodifikacije književnosti, pripovedanje pomenuti srpskih autora ima istu ulogu kao mit u davnim vremenima – ono maštom rešava probleme koji nemaju rešenje u stvarnosti. Na taj način, još jednom se potvrđuje da naučna fantastika i fantastika nisu književnost apsoluta na drugom mestu. One nas vraćaju našim strepnjama, konstruišu metafore našeg materijalnog i duhovnog života, postavljaju pitanja koja preispituje svet i zato, u društvu koje zahteva objašnjenja o poreklu svoje budućnosti, mogu da imaju ulogu moderne mitologije.

RAZBARUŠENO, MANGUPSKO-MUDRIJAŠKI: DRAGAN R. FILIPOVIĆ

ILIJA BAKIĆ

Dragan R. Filipović (1958) nesporno spada među najizuzetnije, najzanimljivije i najuzbudljivije srpske pisce naučne fantastike druge polovine XX veka i početka XXI veka. Njegov dosadašnji opus čine tri romana (*Oreska*, 1987; *Zlatna knjiga*, 1988, drugo izdanje 2008; *Kazablanka*, 2003) i tridesetak priča rasutih po periodici. Za njegovu prozu karakteristično je da se tematski i stilski razvijala izuzetno brzo dostižući visoke umetničke domete. Njegove prvoobjavljene priče predstavljaju autora čiji je pristup žanrovskoj tematici i ikonografiji nonšalantno neobavezan sa jakim satiričnim i humornim otklonom (npr. „Govnokradica“). Roman *Oreska* takođe, uz ponešto inovativnih odstupanja, prati žanrovske obrasce a pripovedanje je dobroano iznad stilskih standarda za žanr. Sveukupno, Filipović se na tadašnjoj žanrovskoj sceni pozicionirao kao zanimljiv autor očigledno velikih potencijala. Ipak, roman *Zlatna knjiga*, objavljen samo godinu dana posle *Oreske* neočekivani je „korak od 7 milja“ koji otkriva pisaca jasno profilisane poetike i stila. Priča je samosvojna mešavina fantastičnih žanrova – epske i naučne fantastike – sa socijalnom satirom utemeljenom u socijalističku realnost koja je, opet, organski izrasla iz „pustog turskog“ doba a ovo je, neminovno, samo nastavak starih i prastarih vremena u kojima su svetom hodile i vladale sile iz današnje perspektive nespoznatljivih moći. Pozornica dešavanja je Užice u svim periodima svog trajanja koja i dalje teku uzduž i popreko, obalama reke ili strmim, krivudavim ulicama sve do utvrde na brdu i okolnom pobrđu. I junaci su pokupljeni i probuđeni iz raznih vremena, „s koca i konopca“ i „od lošeg oca i još gore majke“, na čelu sa

legendarnim Kraljevićem Markom (koji je opet među Srbima) i njegovim ljutim protivnikom Musom koji će se iznova, kao veliki Srbin i veliki Arbanas, boriti u maloj Jugoslaviji. Oko njih se vrte (ne)znani arhetipovi Lude Naste, ništa boljeg Dojčila, profesora Rate Muniguza, Svete Klancare, Fatmira večitog stražara, veliki derviški šejk Muhamed Užičanin, Milan taksista, alhemičar Makarije, kockari, devojčure, ludaci svake vrste i fela, ne mnogo bistri policajci i bezbednjaci kojima će obraz osvetlati Lendo Jasmin i Čefo Muharem, „više nego drugovi“, „policajci iz ubeđenja“. Koloplet urnebesnih dešavanja

ubrzava kao i svaka vožnja vrtoglavim ringšpilom, od potrage za tajanstvenom Zlatnom knjigom, dragocenom sabljom dimiskijom do ponovljenog dvoboja dva junaka, sve dok se, u sumanutom finalu, sve ne otrgne kontroli... Tekst je prepun anegdota i dosetki i doskočica, igara rečima i smislom, aluzija na popularnu kulturu. U tradiciji literarnog filmskog „crnog talasa“ sred ljudskog taloga buja misticizam i fantazmagorija. Pripovedanje je razbarušeno, mangupsko-mudrijaško, povremeno samo sebi potrebno i dovoljno (što smatramo dodatnim kvalitetom). Epizode se nižu vrtoglavo, na preskok, ponekad i potpuno nepovezano (pa i neusklađeno) ali se ipak sklapaju u istinski impozantnu celinu čijoj lucidnosti i ludizmu ima malo parnjaka u savremenoj nam žanrovskoj i glavnotokovskoj književnosti.

Smerom čistokrvnog fantastično-alegorijski-satiričnog lokal-patriotizma-ludizma Filipović nastavlja i u svojim pričama i pripovetkama („Slovenska“, „Biciklista“, „Duro“, „Tri (miliona) kostura“, „Zima od četiri haskija ispod svake nule“...) koje se mogu svrstati u (neformalno imenovani) „kosovski ciklus“ koji, barem u početnim namerama, razmatra gordijevski čvor istorije i budućnosti naših zajedničkih nam prostora. I u ovim prozama šetaju i šepure se jarko oslikani, više nego živi (anti)junaci u svojim sumanutim zgoda-ma i nezgodama za koje nema uvek valjanog razloga i objašnjenja – niti je postojanje razloga i objašnjenja ključni razlog za čitanje pošto je tekst, u punoći slika i iskaza, sam po sebi i za sebe sasvim dovoljan. Autor majstorski „barata“ onim što se (olako) zove nacionalni arhetipovi i karakteristike odnosno nacionalne predrasude, domaće prednosti i tuđe mane što pričama, uprkos lepršavosti i varljive neobaveznosti, daje ton duboke ozbiljnosti.

Roman *Kazablanka* trebalo je da se 1989. godine pojavi u „Kentauru“, ediciji posvećenoj naučnoj fantastici ali su se planovi izjalovili pa se roman pojavio u broju 11 (za maj 2003. godine) časopisa „Znak Sagite“ za „science fiction, fantasy & horror“. Možemo samo pretpostaviti koliki bi literarni lom predstavljalo pojavljivanje ovog romana

u tako prestižnoj ediciji. *Kazablanka* sadrži sve karakteristike Filipovićevog stila koje su prepoznate u „Zlatnoj knjizi“: lepršavi humor, sugestivno dočarana atmosfera, izmicanje očekivanom logičkom redu i redosledu razvoja priče, bezbroj dosetki i jezičkih kalambura, mudrosti upakovane u nonšalantne replike... Ovog puta scena je unekoliko šire postavljena-proširena na čitavu Evropu (i odatle na ostatak sveta) u doba sveopšteg imperijalnog konzumerizma koji zahteva da se senzacija gladnim buljucima turista nude-serviraju atrakcije kakve su (traljavo skleptane) rekonstrukcije bitke na Sutjesci ili scene iz legendarnog filma „Kazablanka“. Radna snaga na ovim performansima su androidi konstruisani tako da su im rok trajanja i svest/sećanje ograničeni. Ali, uvek može doći do greške... Priča, koja ima daleki „šmek“ Filipa Dika (ali sa ozbiljnim iščašenjima), vrcavo krivuda kroz dileme i muke izvesnog Džonija koji ne zna ko je ili šta je, kroz planove velikog mafijaškog bosa Malog zmaja u invalidskom kolicima, sednice i zaključke Evropskog parlamenta, gerilske borbe odmetnutih androida za svoja prava, uvek je vesela sa zadržskom (kao gorka čokolada), iznenađujuća u svojim skokovima u napred i u stranu od osnovne linije pripovedanja, uvek orna i poletna, mada su poneke situacije i komentari obojeni cinizmom koji je utoliko teži što je neočekivan i u veselom okruženju. U konačnom sabiranju utisaka, *Kazablanka* je valjano delo pisca u punoj stvaralačkoj snazi.

Konstatujemo na kraju ovog kratkog i svakako nepotpunog osvrta da je (do sada nam dostupno) delo Dragana R. Filipovića, u svojoj apartnoj (ne)savršenosti, umetnički izuzetno i kao takvo nesporno spada u vrhunce svekolike srpske naučnofantastične književnosti.

DARKO TUŠEVLJAKOVIĆ: KAROTA

МЕНО КРЛЈИĆ @ CВЕЋЕ ЗЛА I НАОПАКОГ

Prijatno iznenađenje ove godine nam je priredio NIN-ov žiri odabравši za roman godine knjigu *Karota*, peti roman Darka Tuševljakovića, beogradskog pisca sa banjalučkim poreklom i presudnim dalmatinskim uticajem na njegove osetljive, formativne godine. Tuševljaković ne samo da je živa, hodajuća rana – ili makar nezarasli ožiljak – raspada jedne ako ništa drugo onda ambiciozne multikulturalne zajednice, aktuelna (ta rana) i tri i po decenije nakon demonstrativnog zatvaranja sastavnih delova te ambiciozne – svakako nesavršene – multikulturalne zajednice u svoje parohijske granice gde na miru svako može da miriše svoje prdeže i insistira da je istorijska istina kako su baš naši prdeži najbolji u regionu a i među najboljima u svetu, nego je on, Darko Tuševljaković, čovek iz *naše* zajednice. Dakle, pisac žanrovske proze, sa nemalim opusom koji se može podvesti pod različite subspecije fantastike i izdavačkim tragom koji obuhvata i izlaženje u publikacijama što su došle iz *hardcore* fandoma.

Štaviše, sa Tuševljakovićem – koga ne poznajem lično – sam se prvi put kao čitalac i

susreo, u metonimijskom smislu, čitajući antologiju pripovedaka „Ugriz strasti“ u izdanju fantastičkog fanzina Emitter, odnosno njegove, jelte, „majke-firme“, Udruženja ljubitelja fantastike „Lazar Komarčić“, najstarije i, uz sve uspone, padove i lude pustolovine što su se dešavale tokom decenija, najuglednije formalne grupe ljubitelja fantastike u Srbiji. „Ugriz strasti“ se bavio interfejsom erotike i fantastike i Tuševljaković je u njemu imao jednu od najboljih priča, toliko najboljih da sam, kako sam i onda rekao¹, već na polovini priče spustio knjigu i uhvatio se za telefon da pitam prijatelja ko je Darko Tuševljaković i da li je već nešto objavljivao.“

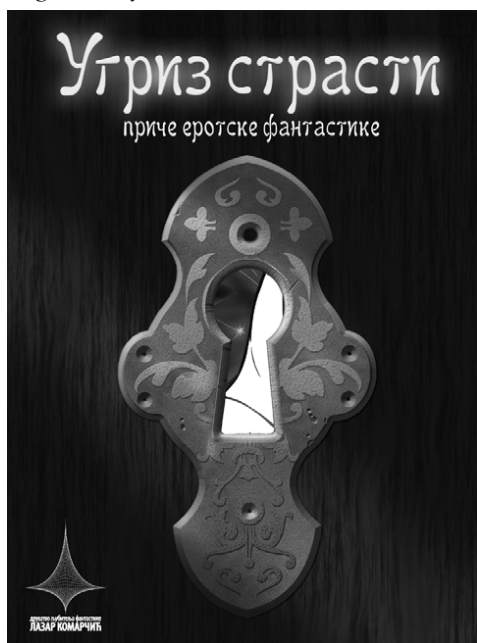
Darko te davne 2008. godine još nije imao objavljenu samostalnu knjigu ali sam, prateći dalje njegove kratke priče uvrščivane u tematske antologije koje je objavljivao beogradski Paladin – u selekciji i sa udarničkim uredničkim naporom požrtvovanog Gorana Skrobonje – mogao da vidim kako

1 <https://cvecezla.wordpress.com/> pa nađite prikaz knjige „Ugriz strasti“

se Tuševljakovićev rukopis razvija, kako mu izraz sazreva i bilo je jasno da nećemo baš predugo čekati da izraste u AUTORA.

Prvi roman mu je tako izašao 2010. godine a za njim su sledile nekolike zbirke kratkih priča i još romana. Tuševljaković je rafinirao svoje pisanje tako da ono od jedne izražene žanrovske arome dođe do osobene ali za šire čitateljske mase prihvatljive mirisne note književnosti glavnog toka, publikujući za Čarobnu knjigu, Arhipelag pa onda Lagunu, strpljivo skupljajući „manje“ nagrade i nišaneći onu koja se u Srbiji najviše ceni.

Već je 2017. godine sa romanom *Jaz* bio u užem izboru za NIN-ovu nagradu (i dobio Nagradu Evropske unije za književnost), onda je 2023. godine dobio Andrićevu nagradu za zbirku pripovedaka „Hangar za snove“ (jedino njegovo delo koje je objavio nebeogradski i srazmerno mali izdavač, Gradska biblioteka „Karlo Bijelicki“ iz Sombora, a koji je istovremeno i najstariji izdavač što je imao posla sa Tuševljakovićem, sa prvim izdanjima koja sežu još u devetnaesto stoleće) i sa *Karotom* je konačno neko „naš“ dobio NIN-ovu nagradu. Imajući u vidu da je i Laura Barna bila u najužem izboru pri ovogodišnjoj dodeli sa svojim romanom *Frau Beta*, srce mi greje to da ljudi koji potiču iz fantastičke književnosti imaju priliku da igraju u premijer ligi domaćeg izdavaštva i budu legitimni takmaci za najveća odličja ovdašnjeg nagrađivanja.

No, onako kako NIN nije više ono što je bio – stavljen pod svojevrzni jaram režima bez obzira na nominalnu slobodu koju garantuje Aleksandar Timofejev na mestu glavnog urednika – tako je i zanimljivo spekulisati otkud to da se nagrada ove godine dodeljuje baš Tuševljakoviću i je li to posledica politički oportune tematike njegovog dela. Da bude kristalno jasno: o članovima žirija koji su odabrali knjige za uži izbor i na kraju dodelili nagradu Tuševljakoviću nemam apsolutno ništa ružno ili čak zanimljivo da kažem. Ovo su ljudi iz branše sa dubokim poznavanjem savremene književnosti i teško bi ih bilo optužiti da su „ćaci-žiri“ koji glasa onako kako mu došapne neko sa proverbalnog vrha piramide u kojoj smo trenutno kolektivno sahranjeni. Takođe, Tuševljakovićovo pisanje JESTE izbrušeno do glavnog tokovskog sjaja i ovo je stilistički veoma uredan roman koji svoju veoma tešku temu obrađuje odmerenim pripovednim postupkom, lagano razmatravajući narativ u sadašnjosti i prošlosti, pažljivo radeći ka apeksu traume kojim će čitaoca na kraju lupiti po čelu i ostaviti ga da razmišlja o individualnim odgovornostima i kolektivnoj sramoti.

No, *Karota* je i neogotski roman sa izraženim eksploatacijskim elementima i ma koliko da mi je milo što je jedna zapravo PRILIČNO

žanrovska knjiga osvojila prestižno priznanje, tako mi je i neobično da je knjiga koja kombinuje eksploraciju detinjih trauma od kojih neke imaju poopštavajući karakter i njihova eksploracija je, da tako kažemo, u javnom interesu, i neke izrazito klišeizirane žanrovske motive za koje bih, da sam bio urednik ovog romana Tuševljakoviću verovatno namrštenih veđa poslao poruku sa držaja „brate jel’ mora ovo?“, na kraju bila nešto najbolje izašlo u Srbiji u 2025. godini po mišljenju uglednog žirija.

Svakako, dobro odabrana tema ovde odrađuje solidan deo posla: Tuševljaković je godinama želeo da napiše knjigu inspirisanu svojim sećanjima na Zadar, hrvatski grad u kome je proveo važan deo detinjstva, završavajući tamo osnovnu školu i ovo što je pred nama predstavlja njegov, kako sam kaže, četvrti ili peti pokušaj da takav roman uhvati na hartiji. Veli i da je pre neku godinu ispisao oko stotinu strana pre nego što ih je bacio u đubre svestan da to nije TO. Onda je fizički ponovo posetio Zadar i odlučio da materijalizuje ideju o „prošlim životima“, ospoljavajući osećaj da je onaj Darko Tuševljaković koji sada živi i radi u Beogradu sa Darkom Tuševljakovićem što je u pubertet ulazio u Zadru povezan samo krhkim sećanjima i polufantaziranim uspomnama i da su oni maltene dva različita čoveka. Naravno, to da je u osetljivom trenutku za Darka ali i za sve nas država u kojoj smo živeli doživela

cepanje na nekoliko delova, da su u ljudima isplivale na površinu najgore dimenzije njihove prirode, da su ostrakizovanje, progoni, napadi, otimačine, mučenja i ubistva postalo deo životnog iskustva velikog dela jugoslovenske populacije koja je o takvim stvarima slušala kao o nečemu što se nekada radilo od strane NEPRIJATELJA a ti neprijatelji su sada bili komšije i kolege – to je sve obezbedilo *Karoti* idealno pogonsko gorivo.

Tuševljakovića apsolutno treba slaviti za jednu disciplinovanu, ubedljivu, senzacionalističkim žanrovskim radom neuprljanu rekonstrukciju ovih mračnih trenutaka naše deljene istorije. Od devedesetih godina čitam različite radove domaćih fantastičara koji koriste traumatu građanskog rata i raspada Jugoslavije kao svoju tematiku ili katalog motiva i za veoma mali broj od njih mogu da kažem da su ičemu valjali. Tuševljaković u *Karoti* metodično i odmerenim korakom prikazuje razmotavanje jugoslovenske multikulturalne konstrukcije, deljenje po etno-nacionalističkim linijama i ulazi u svakodnevnicu ljudi da prikaže kako VELIKO ZLO predstavlja sumu malih, ružnih komšijskih gestova, paranoidnih pomisli, detinjih igara koje nisu na vreme zaustavljene, da su muškarci u uniformama sa oružjem samo spoljni simptom bolesti koja zahvata mnogo širi deo populacije.

Ovde odmah da kažemo kako nisam siguran da bi čitaoci iz regiona, partikularno iz

Hrvatske na *Karotu* imali pozitivne reakcije iako ovo nije „nacionalistički“ roman. Ali on JESTE pričan iz vizure Srbina koji je u vreme raspada bio dete tek zagazilo u tinejdžerski uzrast i traumatizovano strahom, pretnjama i prezirom. Tuševljaković se nigde u romanu ne bavi ni genezom sukoba ni time šta smo „mi“ radili „njima“, jesu li loše, ružne, zločinačke stvari koje on u tekstu pripisuje „Hrvatima“ (i njihovim lojalistima, a što je majstorski potez) zapravo samo ekstremna, žalosna ali ne glavna dimenzija odbrambenog rata populacije koja je osećala pretnju iz Srbije. Ovo naprosto nije roman o tome. I to je U REDU. Ali verujem da bi đavolski teško bilo ubediti nekog iz Hrvatske koji jeste bio na meti napada onoga što su oni doživljavali kao okupacione snage i, da ne uvijamo mnogo, četničke bande, da ovo nije roman o tome.

A o čemu je onda *Karota*? Evo, nisam siguran da to i Tuševljaković zna da baš najtačnije objasni. U Laguninom kopiju vezanom za marketing romana video sam kako je ovo „adaptacija mita o Edipu ali i psihološki roman o ličnoj i kolektivnoj drami devedesetih na našem području.“ i nisam siguran da je ovo tačno, ali ni da je onaj deo koji jeste tačan zapravo nešto što roman može da istakne kao svojju jaku stranu.

Prvo da obradimo ovo prvo: reći da je *Karota* adaptacija mita o Edipu je kao da kažete da je *Dragon Ball Z* adaptacija arturijanskog

mita o vitezovima okruglog stola. To što postoje jedan ili dva motiva koji se preklapaju ne znači da EKSTREMNIM žmirkanjem na oba oka možemo da ustvrdimo isto što i ona žena iz dvadesepete epizode sedme sezone američke adaptacije britanske serije *The Office*: „They are the same picture“. *Karota* će čitaocu servirati kaloričan obrok incesta i oceubistva, da, i biće to vrlo solidno konstruisano unutar jedne praktično horor-trilerske estetike, ali ovo nije „Kralj Edip“, ni po naumima, ni po tonu, ni po ishodima.

Ono što *Karota* jeste je pokušaj da se dve drame, kolektivna i lična, ili još bolje, dve traume, kolektivna i lična nekako spoje u jednu i taj pokušaj do kraja ne daje koherentan iskaz. Što ne mora da bude problem, moderni romani ne moraju nuditi jedan i nedvosmislen odgovor na pitanja koja su sami postavili ili ih implicirali sublimacijom aktuelnog kulturnog trenutka, i mogu svojim literarnim alatima otplesati ples oko tih pitanja, svoje motive prikazati kao ne nužno savršeno hiralno-preklapajuće, ili već taj „the same picture“, a opet kao značajne da se za teknu u istom delu i da se posmatraju tokom istog prolaska kroz poetiku tog dela kako bi čitalac na drugoj strani imao jasnija PITANJA ako već ne konačne odgovore.

No, kod Tuševljakovića, a ovo je uprkos zaista DOBROM pisanju koje on demonstrira,

DARKO TUŠEVLJAKOVIĆ

Ljudske vibracije

DEVET PRIČA

nisam siguran da ovo dobijamo. Njegov primarni motiv, pisanje o Zadru prelomljenom kroz prizmu uspomena je osnova na koju onda dolazi taj prikaz početaka rata i kidanja kulturnih i običajnih veza što su na okupu držale stanovništvo ovog kraja. I ovo je roman za sebe. A onda pored tog romana, valjda da bi imao osnovu za žanrovski, triler-ski pristup kojim je tekst uobličen, autor priča o ličnoj traumi koja, ruku na srce, zaista nema mnogo veze sa kolektivnom traumom, ali ona služi kao pokretač radnje. Karota iz naslova nije šargarepa, već čovek (tj. nadi-mak čoveka) a potraga za njim je motivacija glavnog junaka, Davora, da se posle više od tri decenije nakon, praktično, bekstva odan-de koje su organizovali roditelji, vrati u Zadar i pronade odgovore na nešto što nisu ni čak jasno formulisana pitanja već više osećaj nedostajanja, osećaj da postoji parčence slagalice koje bi moglo da „objasni“ Davorov „drugi“ život, onaj aktuelni u Beogradu, otkrivanjem kako je ZAISTA izgledao kraj tog prvog života.

Ovo je izuzetno rizičan polazni osnov za radnju – uprkos svim Tuševljakovićevim veoma izbrušenim prikazima unutrašnjeg života glavnog junaka nisam, kao čitalac, uspeo da kupim ideju zašto se on vraća u Zadar i tamo vodi svoju devojku Ninu, šta on tamo traži, zašto je važno da ga nađe i kako će to promeniti njegov sadašnji život. Nisam

dramaturg ali čitam mnogo žanrovskog štiva i čini mi se da delo koje je celo u traganju za odgovorima ima fundamentalan problem kada čitaocu nije jasno šta je uopšte pitanje.

Naglašavam da se ovde radi o žanrovskim osnovama pripovedanja jer je *Karota*, uz sve što sam rekao o autorovom rafiniranju pisanja i uverljivom ulaskom u estetiku književnosti glavnog toka, na kraju sasvim žanrovski roman. Ovo je neogotik sa „horor“ završnom obradom i svako ko je čitao makar Lovecrafta, Jamesa i Poea, ako već ne Ligottija i Padgetta će prepoznati familijarne pripovedne postupke, atmosferu i psihološke momente.

Da bude jasno, Tuševljaković ovde mnogo toga radi veoma dobro. Ideja nepouzdanog pripovedača je ovde stavljena u prvi plan time da glavni junak ima selektivnu amneziju vezanu za traumatične događaje koje je preživeo, ali i da čitaocu – kao ni svojoj devojci – ne saopštava sve informacije koje bi oni mogli da imaju kako bi pravilno ocenili njegovo ponašanje i odvijanje radnje. Ovo je izmešano sa fantazmagoričnim tranzicijama između scena gde određeni događaji okidaju živa sećanja (i snove) kod glavnog junaka i ovime autor takođe rukuje veoma dobro, kreirajući uverljive prelaze u skurilne, traumatične uspomene i onirične scene a bez gubljenja uporišta u realističkom pripovedanju

koje nosi roman. Tek pri kraju se Tuševljaković otvorenije prepušta fantazmagoriji i kreira scene koje se ne mogu svrstati u realizam i mada ovo predstavlja izvesnu frakturu u pripovedanju, mislim da je opravdano time da se radi o klimaksu romana i simboličkom osvajanju istine i na strani čitaoca i na strani glavnog junaka.

No, *Karota* do kraja ne uspeva da se poveže u jedan koherentan iskaz, onako kako bi neogotik nekako zahtevao da se desi. Njegova eksploracija kolektivne traume i eksploracija privatne traume ostaju dva odvojena toka radnje, možda i dva romana, samo veštački spojena u jedinstveno pripovedanje, a sam glavni junak na kraju biva više bitan kao svedok događaja nego kao neko za koga su traume imale transformativni psihološki efekat. Time su njegove transformacije i podela između drugog i trećeg života na kojoj tekst insistira u finalu manje uverljive.

Zbog ovoga mi se i čini da sam autor nije bio sasvim siguran o čemu je *Karota* i da je posegnuo za oprobanim žanrovskim alatima i rešenjima, ali da nije do kraja uspeo da ih uklopi tako da tvore jedinstven iskaz. Davor je neko čiji je, na kraju krajeva, lični ulog u narativu koji nam je predstavljen zapravo mali i njegova trauma deluje pomalo i banalno naspram onoga što je video i čuo. *Karota* je, sa druge strane, kao roman imao potencijal da bude uznemirujuć voajerski tekst, ali glavni junak se previše bavi samim sobom i svojim odnosom sa Ninom da bi u ovome bio efektan. A onda sa DRUGE druge strane njegova lična psihologija i taj odnos sa Ninom do kraja deluju nedovoljno razrađeno – uprkos tome da ih autor potencira do maltene poslednje stranice – i nevažno za ono što je centralna priča *Karote*.

Dakle, za mene ovo nije do kraja izbrusjen narativ, iako ima MNOGO odličnih elemenata i MNOGO toga što treba hvaliti u Darkovom pisanju – tu realističnost traume građanskog rata iz vizure deteta, te odlične tranzicije iz realističkog u fantazmagorično i natrag, živost i uverljivost lokalnog govora itd. Ultimativno nezanimljiv glavni junak je možda i neogotski trop, ali Nina kao „shotgun rider“ ove pripovesti deluje

kao nerazrađen lik, čak i ne zaista potreban da od njega Davor odbija svoje dileme, nerazumevanja i sumnje. Zapravo priča o odnosu Nine i Davora kao da je treći roman unutar *Karote*, suva, pesimistična obrada teme moderne veze između ljudi od kojih najmanje jedan ne uspeva da prevaziđe svoje adolescentske probleme, ali on se dešava između zanimljivijih delova romana i nema zadovoljavajuću razradu, mada ipak ima efektno ispisan zaključak.

Tuševljaković je generalno dobar stilista i mada se meni jedan deo njegove stilistike naprosto ne dopada – glavni junak previše diskutuje sam sa sobom o sebi, što nepotrebno čini i putovanje i drugi lik pored njega – sklon sam da ovo otpišem kao samo stvar ličnog ukusa. No, nešto drugo je, mislim, važnije da se primeti a to i jeste ono zbog čega je za *Karotu* fer reći da je eksploatacijsko štivo koje neke *old school* gotik i horor motive koristi kao *readymade* građu i malo pojeftinjuje inače vrlo dobar rad sa velikim delom teksta, psihologije i motiva. Tuševljaković ovde barata sa prilično izlizanim konceptima poremećaja mentalnog zdravlja i traumatskih razrešenja porodičnog nasilja a koji naprosto jako štrče pored značajno suptilnijeg rada sa generalnom atmosferom početka rata. Ovde se vidi jedno resetovanje na palp podešavanja koja su krasila njegovo rano pisanje i mada on to piše DOBRO, sama supstanca, sama poruka, a koja je neraskidivo upletena u taj neki centralni iskaz romana, je onda neočekivano banalna i, u najgorem čitanju, svedena na šok-taktiku.

No, *Karota* zaslužuje više od najgoreg čitanja. Ovo nije savršen roman, ali je i dovoljno pitak – što je veliki uspeh imajući u vidu izuzetno mračnu tematiku i brutalne motive – i dovoljno literaran u baratanju barem onim delom priče koji se bavi tom društvenom, kolektivnom traumom da zavredi moju vrlo iskrenu preporuku. Samo treba da imate jak stomak i budete spremni da na neke stvari dobronamerno prevrnete očima.

ADRIJAN ČAJKOVSKI DECA VREMENA

ELENA Š. LAČOK

Britanski pisac Adrijan Čajkovski, poznatiji po deseto-tomnom serijalu epske fantastike *Shadows of the Apt*, pokazao se i kao odličan pisac naučno-fantastičnih romana. Osim napetih događaja u svemirskom brodu gde se ljudska rasa bori za opstanak nakon gubitka Zemlje, ulazimo i u svet Zelene planete gde paukovi imaju svoju civilizaciju nastalu pod uticajem Glasnice. Svet arahnida je odlično opisan – autor je studirao zoologiju i psihologiju, a ljubitelj je entomologije. Pauci su odlično opisani, a likovi paukova Porše, Bjanke i Fabijana nama postaju bliski. Moram priznati da sam se u mladosti bojala paukova, a ni mravi mi nisu bili omiljeni. Nakon ove knjige ja ih bolje razumem, a zahvaljujući inteligenciji i emocijama koje im je autor podario postali su mi maltene i dragi! Ne samo da nam autor nudi drugi svet, već nam pruža i novi pogled na rešavanje problema koji postoje i danas u civilizaciji ljudi: pobune i uticaj pojedinaca na razvoj čovečanstva, rešavanje sukoba, mogući uticaji

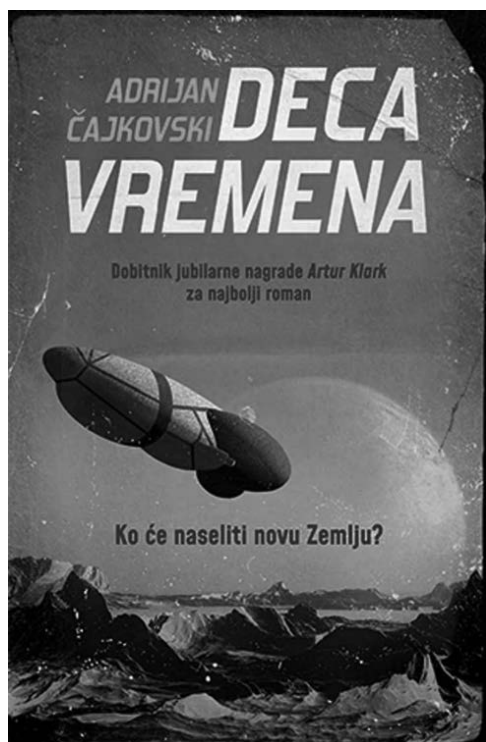
veštačke inteligencije na organski život i njihove simbioze. Sve ove teme su prisutne i utkane u priču bez moralisanja već su koherentni deo naracije.

U istoriji Velikog carstva i njegovom padu kriju se odgovori i na mogući razvoj sadašnjeg društva ljudi. Pobune su deo razvoja obe civilizacije, međutim one su za civilizaciju ljudi skoro pogubne, a za paukove su prilika da sagrađe još bolje društvo. Dok se ljudi bore za opstanak na brodu, suočeni sa pogubnim uticajem nekih pojedinaca na kolektiv, paukovi grade svoje društvo uz pomoć nanovirusa dobijenog od Glasnice. Grade svet organskih tvorevina i žive u svetu i kamenog i istovremeno atomskog doba, uvek imajući na umu stvaranje.

Karst, doktorka Lejnova i doktor Holsten Mejson se bore do samog kraja da obezbede planetu za ljude, ali jedino Holsten pokušava da shvati ovu novu vrstu inteligencije komunicirajući s njom. Međutim, vreme ističe i potrebna je akcija da bi se zadobila Zelena planeta. Iako su pokušavali na

drugim mestima, svima je jasno da je ovo jedini mogući novi dom ljudi. Sukobljavaju se civilizacije i stvorena je situacija da je uništavanje jedini put opstanka. Ipak Boginja/Glasnica/Doktorka Avrana Kern stvarajući Zele-nu planetu prema meri novih ljudi, nesvesno nanovirusom pomaže stvaranju novog sveta paukova, gde je moguć opstanak i ljudi bez uništenja, a to je postigla jednostavnim raz-mišljanjem da su oni kao i mi. Mudrost je preovladala nad bezumljem.

U romanu se potvrdi da je doktorka Avra-na Kern u pravu, da je samo genetskom mu-tacijom moguće izbeći pad i propast civili-zacije, stvoriti novi svet koji ne osuđuje na borbu na život i smrt radi opstanka. Ovo ostavlja senku tuge, jer čovek onakav kakav je danas, nesavršen je i nesposoban da stvori svet harmonije.

Izdavač: Laguna
 Broj strana: 584
 Godina izdanja: 2018?
 Prevodilac: Goran Skrobonja

PISCI KOJE ZNAMO (2):

TAMARA LUJAK

Čarls Pirs Makesi (1962) britanski je umetnik, ilustrator i autor knjige „Dečak, krtica, lisica i konj“ (2019). Makesi je započeo karijeru kao karikaturista za časopis „Posmatrač“, pre nego što je postao ilustrator za Oxford University Press.

Sarađivao je sa Ričardom Kertisom na setu filma „Ljubav zapravo“ kako bi kreirao crteže koji će biti ponuđeni na aukciji za dobrotvornu organizaciju „Rasterećenje uz smeh“. Izabran je da radi na projektu „Serijske o ujedinjenju“ Nelsona Mandele, projektu litografija u kojem zajedno sa Mandelom sarađuje na crtežima koje je napravio.

Makesijeve bronzane figure mogu da se nađu na javnim prostorima u Londonu, uključujući groblje Hajgejt i ulicu Brompton. Njegove slike izložene su na mnogim mestima, najpre u galerijama u Londonu i Njujorku.

Njegov rad je predstavljen u knjigama, privatnim kolekcijama, galerijama, na naslovnim stranama časopisa, uličnim svetiljkama, školskim učionicama, kafićima, sigurnim kućama za žene, crkvama, zatorima, bolničkim odeljenjima i mnogim drugim javnim prostorima širom sveta.

Knjiga „Dečak, krtica, lisica i konj“ prvi je put objavljena u oktobru 2019. godine i od tad nalazi se na listi deset najprodavanijih knjiga Sandej tajmsa više od 100 nedelja, što je najveći uspeh svih vremena.

Četiri neobična prijatelja, dečak, krtica, lisica i konj, dele istine o životu dok traže dom. Međutim, dečak saznaje da dom nije uvek fiksno mesto.

Njegova knjiga osvojila je 2019. godine nagradu Voterstouns knjiga godine i Barns i Nobl knjiga godine (prva koja je osvojila

VOLIMO A DA TO I NE

Charlie Mackesy

obe nagrade u istoj godini) i bila je u užem izboru za Britansku književnu nagradu 2020. godine.

Iste godine osvojio je Nilsenovu nagradu za bestseller – „Dečak, krtica, lisica i konj“ postigla je platinasti status (prešla je prag prodaje od milion primeraka). Svi naslovi koji dostignu platinasti status uvode se u „Kuću slavnih 21. veka“ (uključuje 149 naslova).

Makesi je osvojio i nagradu za umetnika godine galerije Medoks 2020. godine i nagradu za ilustratora godine na dodeli Britanske književne nagrade 2021. godine. Korežirao je i napisao scenario za animirani kratki film zasnovan na knjizi. U martu 2023. godine, Makesi i Metju Frojd osvojili su Oskara za animirani kratki film „Dečak, krtica, lisica i konj“.

Godine 2022, Bi-Bi-Si je napravio dokumentarac o Makesiju, knjizi i snimanju filma, pod nazivom „Čarli Makes: Dečak, krtica, lisica, konj i ja“. U njemu su učestvovali Ber Grils, Makesijev prijatelj iz detinjstva, Ričard Kertis, Opra Vinfri, Džej-Džej Abrams i Tom Holander. Makesiju je dodeljen Orden Britanske imperije za zasluge u umetnosti i književnosti 2024. godine.

Nastaviće se...

Dečak, krtica
Lisica i konj

Charlie Mackesy

FANTASTIKA: REČNIK TERMINA (2)

PREMA RANKU MUNIĆU: ZORAN PENEVSKI

Navodi (izdanje – broj stranice) prema izdanjima: Č1 – *Čudovišta koja smo voleli 1*, Beograd, *Kreativni centar*, 2007; Č2 – *Čudovišta koja smo voleli 2*, Beograd, *Kreativni centar*, 2008; Č3 – *Čudovišta koja smo voleli 3*, Beograd, *Kreativni centar*, 2008; Č4 – *Čudovišta koja smo voleli 4*, Beograd, *Kreativni centar*, 2010; Č5 – *Čudovišta koja smo voleli 5*, Beograd, *Kreativni centar*, 2011

Bajka. Bajka izražava duh Zlatnog doba. *Zlatno doba* je vreme ishodišnog i još nepomućenog sklada između čoveka i spoljašnjeg i unutarnjeg pejzaža njegovog života. Ono je primarni i sveobuhvatno animirani, raskošno razudeni *panbiotički univerzum* koji podrazumeva da sve što *postoji* na ovaj ili onaj način *živi*: a pošto *postoji* sve što čovek vidi i naslućuje, opipava i zamišlja, konstatuje kao činjenicu ili vadi iz intimnih trezora duše – onda sve to u isti mah pulsira i prepliće se oko njega u gustom rasteru vitalnih sila. Otud nije nimalo slučajno što u zapletu i raspletu bajke ravnopravno sudeluju i ljudi, i bogovi, i životinje, i biljke i prirodni elementi (voda, vatra, vetar, zemlja itd.), te da svaka takva kategorija obuhvata i *obične* i *posebne* učesnike: od prostih ljudi, preko glupo-genijalnog seljančeta, kralja i kraljice, do čarobnjaka, dobre vile ili zle veštice; od neosvešćene, neme životinje do oštroumnog četvoronožnog pomagača, pričalice i odanog druga; od nezainteresovanog rastinja u šumi do mudrih stabala, travki i cvetova što se namereno i korisno upliću u čovekovu sudbinu... Taj bajkoviti, odnosno *vilinski egzistencijalni koncept* za nas je, danas, više dokaz naivnosti i prostodušnog verovanja nego nazor dostojan posebne pažnje i čak poštovanja – pogotovo ne pokazatelj zapravo genijalno zamišljenog uređenja, odnosno pretpostavljenog

reda među svim mogućim faktorima bivanja. U toj osnovnoj, praelementarnoj univerzalnosti bajke krije se formula njene uzvišenosti: dovoljno bi bilo ukinuti naše „naprednije“ podele na prirodno i neprirodno, stvarno i nestvarno, objektivno i subjektivno, vanjsko i unutarnje (skinuti, drugim rečima, sa pleća grozni milenijumski balast cepanja bića na telesno i duhovno), i gle kako se radijus egzistencijalnih mogućnosti naglo proširuje, evo kako sve, opet, postaje moguće i dohvatljivo, kako svaka želja – ma i najsmelija – stiće šansu da jednom bude ispunjena! Osnovna namena bajke (zbog koje je već u najstarijim vremenima načinjena – te onda do danas preživela sva izazovnija i komplikovanija stvaralačka iskušenja) jeste da čoveka uputi u najtemeljnije životne fenomene, da ga oslobodi spoljašnjih i unutarnjih strahova, te usmeri u zdravo osvešćenom pravcu. (Č1 – 125, 126, 128)

Biblija kao otelotvorenje Prapočetka. *Biblija* je indirektno obogatila i sebe i umetničku fikciju kasnijih milenijuma *novim čitanjem*, pa otud *novom ulogom* i *smislom* što ih tim pomakom stiće. Začetna sinteza mitskog, religijskog, istorijskog, paraistorijskog, pesničkog i etičkog iskustva, vremenom je *Knjiga* za fantastiku izrasla u neku vrstu temeljnog i *idealnog ishodišta*; naročito otkada se majstori dvadesetog veka upustiše u detaljno planiranje i oslikavanje najširih totala-polip-tiha dalekog futura (Stejpldon – *Poslednji i prvi*, Asimov – *Zadužbina*, Herbert – *Duna*, Klark – *Svemirska odiseja*, Lukas – *Ratovi zvezda* i drugi). Jer što se pred našim duhom dalje i dublje rastvarala tako umnožena vizija, *utopijska epopeja budućnosti*, to je, poput neophodne prirodne protivteže, rasla uloga *Biblije* kao temeljne *utopijske epopeje prošlosti*, kao *otelotvorenje Prapočetka*. (Č1 – 19)

Biće-znak. Otelotvorena arhetipska slika-poruka. (Č4 – 47)

Crna pričest. Iz činjenice da vampir direktno sisa krv svom bližnjem (dok hrišćanin pri pričesti simbolički ispija krv svog spasitelja), dolazi do jačanja vere u vampire, naročito od renesanse i reformacije, kao originalno, odnosno lukavo pronađenoj mogućnosti oponiranja službenoj dogmi, u mogućnosti da se hrišćanska dogma njenim vlastitim simbolima izokrene u nešto bitno različito, zapravo suprotno. Ovo izrazito jeretičko, odnosno „alternativno“ uverenje u celosti je zasnovano na posebnom, ambivalentnom poimanju ljudskog tela: insistirajući na očuvanju tela nakon smrti, a ne na njegovom nestanku u korist večne duše, ono istovremeno izražava i strah od tog grešno sačuvanog simbola smrtnosti i divljenje njegovoj novostečenoj besmrtnosti. Drevne paganske ideje, drugim rečima, ne samo što nadživljuju invaziju hrišćanske doktrine, već s njom uspostavljaju dalekosežnu (i nikad do kraja iskorenjenu) polemičku konfrontaciju. (Č3 – 9, 10)

Čovek. Biće tela i duha, svesti i podsvesti, ličnog i kolektivnog sećanja, razuma i mašte, volje i nagona (jedan od simbola sveta, smanjeni model univerzuma, mikrokosmos; središte sveta simbola; biće u dodiru sa tri kosmičke ravni – sa zemljom preko nogu, vazduhom preko grudi, nebesima zahvaljujući glavi). (Č2 – 129)

Čudesni realizam. Način pripovedanja u kojem se najrazličitije i međusobno nespojive stvari, najstvarnije i najfantastičnije, dovode u tesnu vezu na sasvim običan, podrazumevajući, prirodan način. Čudesni – jer je reč o fantastičnim pojavama i konstelacijama: realizam pak jer svaki važan detalj biva tu pravovremeno pomenut i iscrpno opisan, tako da sve vreme čitanja „vidimo“ u duhu sve što se (od osoblja i rekvizita, pejzaža i ambijena) javlja „na sceni“. Pripovedač neće opis „ložiti“ vlastitim čuđenjem ni garnirati povišenim tonom; ostaviće nama da se iščudavamo, a mi se, baš zato, čudimo – dvostruko: i događaju i posmatraču, ne prestajući istovremeno da verujemo i opisanom i onome koji opisuje. (Č1 – 168)

Čudovište – zvezda zapleta (master ghoul). Ljudsko ili neljudsko, smrtno ili besmrtno, od prirode ili veštački stvoreno biće oko kojeg se stvara zaplet horora. U obavezni ritual ovog žanra spada poduži monolog u kojem čudovište ispoveda partneru i svakom čitatelju svoj karakter, delatnost i misiju. (Č5 – 9)

Čudovište nad čudovištima. Kit (*Cetus* – lat. kit, velika riba) kao primarni monstrum. Kit zauzima povlašćeno mesto u verovanjima, predanjima i zapisima istočnih i zapadnih, južnih i severnih regiona, ukratko – cele planete, pa će o njemu maštati, pevati i kazivati Laponci i Polinežani, Australijanci i Afrikanaci, Indijci i Indijanci, Kinezi i Japanci. Jedan je od mitskih kosmoforosa, simbola uporišta sveta. Što se tiče *alternativne fiksijske hronologije*, to jest *utopijske paraistorije*, priča o kitu razvija se u dva smera. Jedan teče od *Biblije* i Jone: živ čovek u kitovoj utrobi. Drugi – od *Physiologusa*, grčkog zbornika iz II veka: kit kao morsko ostrvo. (Č2 – 124)

Čudovište sa dva lica. Monstrum koji se pojavljuje s maskom (od krpe, metala, plastike ili kartona) ili bez maske koja bi zakrila čudovišnu deformaciju. Takva „dvoličnost“, odnosno udvostručenost fizionomije duplira i emotivni naboj gledalaca: strašno je već videti te dronjke ili odlive od tvrdih materijala koji kao kapuljača gubavca zastiru trulež svakom pogledu sa strane; strašno je, dalje, iščekivanje onoga što se iza maske sakrilo, a u najboljim primercima žanra nailazi konačni šok u trenu kad maska pada i sav dotle zamišljen košmar staje pred nas u vasceloj istini. Igra tipa „paravan za lice“. (Č4 – 17)

Čudovište. Najpouzdaniji signal realnosti i dejstvenosti nazora ukorenjenog u *Zlatnom dobu*, nesumnjivi simptom verovanja kakvo reprezentuje *panbiotički univerzum*, leži u tretiranju čuda i čudovišta kao nečeg uobičajenog, svakidašnjeg, opštepoznatog, nečeg što se podrazumeva i na šta ne treba utrošiti više od par reči ili rečenica. (Č1 – 146)

NEKI NOVI HORORI

NIKOLA GOCIĆ

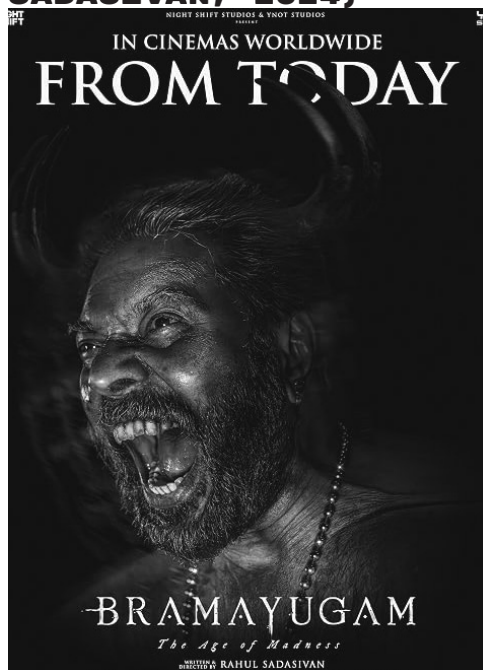
SVE NAJBOLJE SVIMA / MINA NI KO ARE (YŪTA SHIMOTSU, 2022)

Film prvenac koji mnogo obećava i pre nego što otkrije karte, pitanje „Jesi li srećna?“ postavi tako da zvuči kao jedno od najzloslutnijih koje vam rođena baka može postaviti. „Sve najbolje svima“ govori o ceni sreće, o propadanju koje se prenosi s kolena na koleno, o sukobu sebičnosti i širokogrudnosti i o saosećanju u društvu koje čoveku oduzima ljudskost. Porodična kuća i seoski pejzaž oko nje postaju poprište košmara lažne normalnosti iz kog kao da nema budućnja. Film od samog početka odiše ciničnim crnim humorom i osećajem da „nešto nije kako treba“ i neprestano nas podseća koliko ume da bude nakaradna stvarnost, naročito kada težite dobroti, kao bezimena junakinja kojoj mnogo topline udahnuje ljupka Kotone

Furukava (Kotone Furukawa). Film obeležavaju povremeni naleti čiste iracionalnosti od kojih napetost samo raste. Ovde nema mesta za krotke, a sumorne ishode dodatno pojačavaju jeziva gudačka muzika Jume Kode (Yuma Koda) i strogo, asketsko snimanje Rjutoa Ivabučija (Ryuto Iwabuchi), koje pomalo podseća na filmove Kijošija Kurosawe (Kiyoshi Kurosawa).

BRAMAJUGAM / BRAMAYUGAM (RAHUL SADASIYAN, 2024)

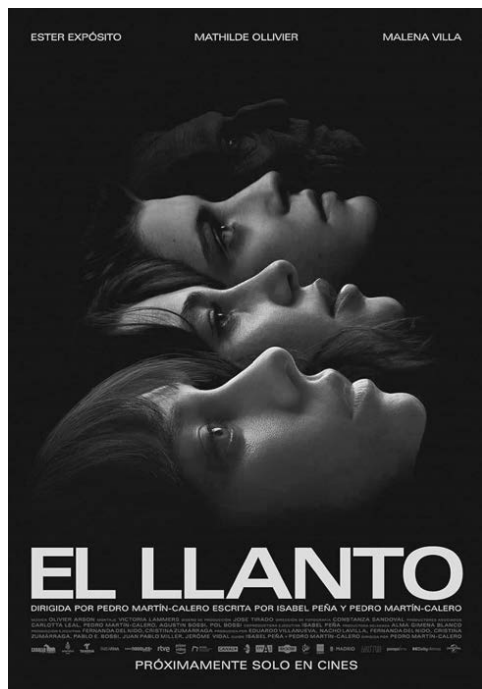

„Moćnici uživaju da se poigravaju tuđom slobodom.“

Moćnik je ovde Kodumon Poti, jezivi i tajanstveni vlasnik oronule kuće duboko u šumi. Tumači ga veteran Mamuti (Mammootty), s đavolskom lakoćom i bravurom, a u svakoj nijansi njegove igre oseća se pola veka glumačkog iskustva. Njegovoj zapovedničkoj

pojavi istovremeno se suprotstavljaju i daju joj protivtežu Ardžun Ašokan (Arjun Ashokan) kao Tevan, pevač iz kaste Paanan koji beži iz ropstva i slučajno nailazi na kuću, i Sidart Baratan (Sidharth Bharathan) kao neimenovani sluga koga pritiskaju gospodareve mračne tajne. Obojica samouvereno nose svoje uloge. Zbog male glumačke postavke, skućenog prostora i mutne, srebrnaste crno-bele slike mnogi ovaj film porede sa „Svetionikom“, ali Sadasivanov horor, spoj narodnog predanja i psihološke drame, prikazuje drugačiji košmar: govori o zarobljeništvu – ne samo telesnom nego i duhovnom, pa i onostranom – u krugu zla koji se vrti u nedogled. Glavnoj temi savršeno odgovara sparna, teška i nenametljivo sablasna atmosfera. Stvaraju je namerno spor ritam (koji se na kraju isplati u grozničavom obračunu), vrhunska obrada zvuka i avetinjska muzika. „Bramajugam“ ima i mana (neke deonice previše objašnjavaju), niti donosi prevrat u žanru, ali mu brojne vrline lako pokrivaju nedostatke.

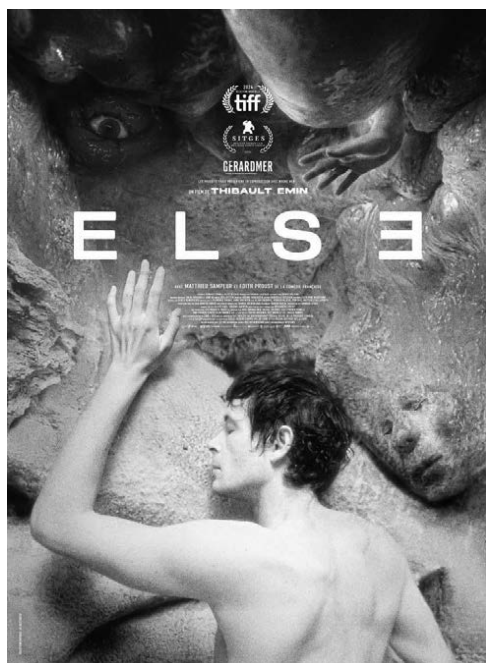
NARICANJE / EL LLANTO (PEDRO MARTÍN-CALERO, 2024)

Ne treba ga mešati s južnokorejskim hororom iz 2016. koji na engleskom nosi isti naslov (The Wailing). „Naricanje“ je jedan od prvenaca koji najviše obećavaju u poslednje vreme, a ujedno i jedan od najboljih horora španskog govornog područja. Martin-Kalero se ne služi prepadima već gradi psihološku napetost, duboko nespokojnu atmosferu i likove do kojih nam je zaista stalo. Ima istančan osećaj za tajnovitost i stvara utvaru kojoj s lakoćom dajem mesto među najjezivijim duhovima u istoriji filma. Iako odbija da odgovori na pitanja o toj aveti, sami ćete lako izvući zaključke: biće ima obličje ježvog starca nalik lešu, a plač iz naslova dopire iz brutalističke betonske kule falusnog oblika. Pa ipak, i kada odgonetnete šta ovo zlo simbolizuje, jeza vas neće napustiti – reditelj vešto dozira trenutke strave od kojih se diže kosa na glavi, a ako ste plašljivi kao potpisnik ovih redova, upalićete svetlo čim krene odjavna špica. Dodajte tome sjajan izbor glumica za tri mlade, beskompromisne junakinje – Ester Eksposito (Ester Expósito), Malenu Vilju (Malena Villa) i Matildu Olivije (Mathilde Ollivier), od kojih nijednu (izvrsna!) kamera Konstancel Sandoval (Constanza Sandoval) ne svodi na predmet požude – pa sablasne glasove u muzici Olivera Arsona, od koje se koža ježi, i čvrstu montažu Viktorije Lamers (Victoria Lammers), koja drži na okupu priču što ne teče hronološkim redom, i zapitaćete se šta nam reditelj sprema sledeće.

ELSE (THIBAUT EMIN, 2024)

Film prati par upadljivih suprotnosti i neobične hemije – plahovitu Kas (Edith Proust) i opreznog Anksa (Matthieu Sampeur). „Else“, prvenac Tiboja Emena, beleži čudnovatu pošast koja preobražaj vodi do krajnjih granica: ljudi se stapaju sa sopstvenim stvarima i okolinom, bilo da je reč o mobilnom telefonu, trotoaru, zidovima stana ili satenskim čaršavima. Emen govori o prilagođavanju, razvoju, identitetu (tačnije, njegovom gubitku), jedinstvu, traumi i ljubavi kroz smelu, mada neujednačenu mešavinu nalik grozničavom snu: tu je romantična dramedija, telesni horor u

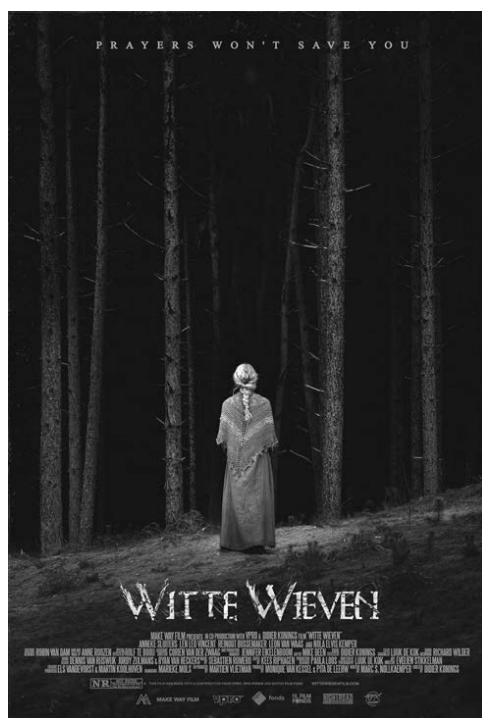

Cukamotovom maniru i nadrealna naučna fantastika, uz ponešto psihologije za svaki slučaj. Pomalo razuzdano, eksperimentalno pripovedanje, koje ponegde gubi ritam, budi sećanja na karantin dok klizi ka završnici koja se apstraktno urušava sama u sebe, a odlična kamera Lea Lefevra pojačava teskobu i traga za lepotom u jezivim izobličenjima. Kričave boje postepeno blede u baršunastu crno-belu sliku i nagoveštavaju promene koje ne zahvataju samo telo likova nego i njihov um – a usput odaju i mogući uticaj „Glave za brisanje“...

JERES / HERESY / WITTE WIEVEN (DIDIER KONINGS, 2024)

Didije Konings dosad je radio kao konceptualni umetnik na nizu holivudskih produkcija, od „Čudnijih stvari“ do „Ptica grabljivica (i fantastične emancipacija Harli Kvin)“. „Jeres“ je igrani film koji je snimio za holandsku televiziju u okviru horor serijala Martina Kolhovea (Martin Koolhoven), i kojim najavljuje rediteljsku karijeru koja mnogo obećava. Njegova mračna srednjovekovna priča o nerotkinji koju pobožna patrijarhalna zajednica malo-pomalo odbacuje po ugodaju podseća na „Veštica: Narodna priča Nove Engleske“ (engl. *The Witch*), ali za razliku od Egersovog filma, koji mnogo toga samo nagoveštava i nigde ne žuri, ovaj jednočasovni

film bez ustručavanja pokazuje šta se zaista, i ponekad prilično krvavo, događa u maglovitoj šumi gde žive mitske Vite Viven („Bele gospe“). Ritam je živ, nijedan kadar nije suvišan (dobro, možda poneki noćni, koji je mogao biti manje taman), a u tegoban, skučen svet filma uvlači vas pre svega junakinja Frida. Aneke Slejters (Anneke Sluifers) je igra istančano, pomalo u duhu Keri Sisi Spejssek, i vodi je od ranjive vernice, preko buntovne proto-feministkinje, do vrišteće furije. Frida je istovremeno srce priče i spona sa današnjicom, tj. sa gorućim pitanjem prava žene da odlučuje o svom telu. Njenu patnju zaista osećamo, a najviše joj je nanosi otrovno trojstvo: muž Hiko (Len Leo Vincent) koji je osuđuje (a verovatno je i sam imoptentan), seoski pastor Bartolomeus (Reinout Bussemaker) koji je gleda s visine, i pohotni mesar Gelo (Léon van Waas). Gelo pokušava da je siluje, i stiže ga jeziva kazna koja potire granice između drveta, ljudskog mesa i skulpture (svaka čast majstorima praktičnih efekata). A ima tu još mnogo toga čemu se možete diviti (i čuditi se kako su sve to izveli sa skromnim budžetom): čudovište u duhu Del Tora, odlična scenografija, sablasno lepa fotografija i avetinjska muzika koja će sigurno probuditi darkera u vama.

**RUŽNA POLUSESTRA /
DEN STYGGE STESØSTEREN
(EMILIE BLICHFELDT,
2025)**

„Ružna polusestra“ je duhovna naslednica „Supstance“, i jedno od najsmelijih novih pričanja bajke o Pepeljugi: pojačava surovost verzije braće Grim i dodaje joj zrno perverzije. Radnja se odvija u izmišljenom kraljevstvu, reklo bi se u 19. veku, a priču pratimo kroz iskrivljeni pogled Elvire (Lea Myren, koja u prvoj ulozi na velikom platnu pokazuje pravo majstorstvo). Elvira sanja da se uda za princa Julijana (Isac Calmroth), koji je šarmantan samo u njenoj mašti, i ti snovi je vode na bolan, samorazoran put ka ispunjavanju surovih merila lepote. Pomaže joj toksično ambiciozna majka Rebeka (Ane Dahl Torp), a suparnica joj je izvorna junakinja bajke, koju film pretvara u pakosnu plavušu (Thea Sofie Loch Næss). Elvira pristaje na neljudske zahvate doktora Estetika – od ušivanja trepavica (što priziva čuvenu scenu iz „Opere“) do dijete s pantljičarama (!) – a kraj je mučan.

Dodajte tome truli leš Pepeljuginog oca koji na neki način preuzima ulogu vile kume, i čuveno odsecanje nožnog prsta koje

praktični efekti pokazuju u punom (krvavom) sjaju, i dobijate čitanje bajke od kog ćete se meškoljiti u sedištu, a Emilie Blighfeldt postavlja među autore koje вреди pratiti. Njen prvenac izdiže saosećanje koje gaji prema svojoj (anti)junakinji, ali i prema ostalim likovima punim mana (uglavnom koristoljublja). To saosećanje otelotvoruje druga polusestra, Alma (Flo Fagerli, divna!), a film ga budi i u gledaocu. Pohvalu zaslužuju i rediteljkin osećaj za stil i ritam, crni humor i oštra satira, kao i raskošna scenografija i kostimi koji dočaravaju doba, a da ništa ne oduzimaju savremenom sloju koji tinja ispod površine.

PAVLOVE PRETEČE PREPORUKE: JONATHAN MABERRY

PAVLE KNEŽEVIĆ

Džonatan Mejberi (Jonathan Maberry) je jedan vrlo renesansni čovek, ne samo pisac. Majstor borilačkih veština, poznavalac folklora i etnologije, autor više od 1.000 članaka i više od 15 raznih priručnika za čitav spektar umeća, najviše za borilačke veštine. Sve to je bio dok se nije prebacio na pisanje romana, stripova, drama(!), uređivanje, i podučavanje pisanja.

Kod nas nije preveden. Zašto – ne znam, ali verujem da je možda negde prošao ispod radara, iako su mu knjige vrlo, vrlo pitke i čitljive, a neke od njih su bile u skladu i sa tadašnjim mejnstrim horor trendovima (pogotovo zombi serijal(i)).

Sa Mejberijem me je upoznala, naravno, Nikša, pop-kulturni guru više generacija Beogradana i šire. Bilo je to pre oko 17 godina, sedeli smo u društvu kod nje, pričali, naravno, o knjigama, kada je ustala, prišla polici i rekla – „ovo je apsolutno pisano za tebe“. I jeste, jer pravi gurui ne greše.

Bio je to *Patient Zero*, prvi u serijalu romana o specijalcu Džou Ledžeru, akcionom heroju opšte klase koji biva regrutovan za tajnu organizaciju da bude terenski operativac u slučajevima kada obične snage reda i zakona ne mogu da pomognu. Zaplet počinje kada ga agenti pokupe na plaži, on pristane da krene sa njima na tajnu lokaciju, gde ga dočeka vrlo tajanstvena i impozantna figura koja se predstavlja kao „Mr. Church“. On mu daje par lisica i uputi ga u sobu za ispitivanje sa jasnim uputstvom – stavi lisice na osumnjičenog.

To je početak vožnje koja do ove 2026. godine traje kroz 16 glavnih romana akcije, horora, misterije, naučne fantastike koja je samo malo, samo trenutno fantastična, a do

koje je apsolutno moguće stići za neku godinu, kao i neverovatne karakterizacije dvodimenzionalnih likova. Zvuči paradoksalno, ali nije. Sav ovaj zaplet koji ste pročitali zaista u teoriji zvuči kao *direct to video* film iz sredine osamdesetih godina prošlog veka, ali ti osnovni zapleti su samo goniči radnje, način na koji je to napisano, a pogotovo atmosfera u kojoj se sve to dešava i neverovatan ritam su nešto što vas prosto tera da se vraćate Ledžeru i njegovom timu.

Ledžer je takođe kliše, da vam ne trošim vreme, ali ga stvarno zavolite, i njega i njegove prijatelje, ali ono što dobro rade svi dobri autori, to je i kod Mejberija najbolje: negativci su mu je-zi-vi. Ima ih čitav spektar, a jedan, što kaže naš narod, overarching je nešto zaista uznemirujuće.

Siguran sam da kad ste dovde došli, da ste pomislili „okej, zanimljivo ko voli, ali šta je toliko posebno kod Mejberija?“.

Prosto, činjenica da je Ledžer, sa svim svojim promenama, svetovima, nagoveštenim paralelnim univerzumima, vanzemaljcima, vampirima samo jedan od *brojnih* svetova koje je Mejberi stvorio.

Kada mu je bilo dosta da piše priručnike o džudo sparingu, počeo je sa vampirima. Njegov debitantski roman iz *Pine Deep* trilogije osvojio je Stokera za najbolji debitantski roman (osvajao je kasnije još Stokera i drugih nagrada, ali koga briga za nagrade) i to s pravom. Ta trilogija donela je malo drugačiji pogled na vampire, odlično okruženje ruralne Pensilvanije i, pogodili ste, sjajne i jako zanimljive likove, a posebno, opet ste pogodili, negativce.

No, to opet nije sve. Najpoznatiji u svetu je skoro sigurno po svojom serijalu *Rotč&Ruin*, malo drugačijem pogledu na zombije i zombi apokalipsu u kome su zombiji žrtve. Radnja počinje 14 godina posle „prve noći“, čovečanstvo preživljava u malim enklavama, opkoljena truležom i pustoši prethodne civilizacije. Svi koji su preživeli tu prvu noć, veruju da je ovo sad njihov život, ali stasali su i mladi koji nisu baš sigurni da je to tako. Da, akteri su mladići koji su u tom svetu napunili 15 godina i prestali da budu deca i kreću preko ograde da ispituju šta se to dešava. Jesu protagonisti tinejdžeri, ali nemoj da je neko pomenuo one dve zlokobne reči, jer to nema veze sa ovim serijalom.

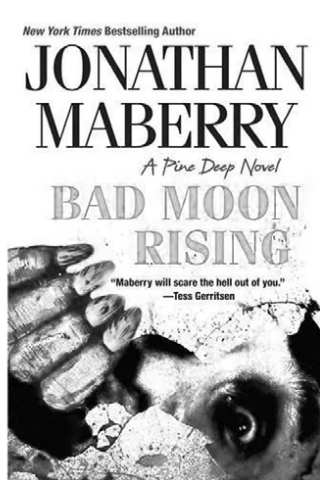
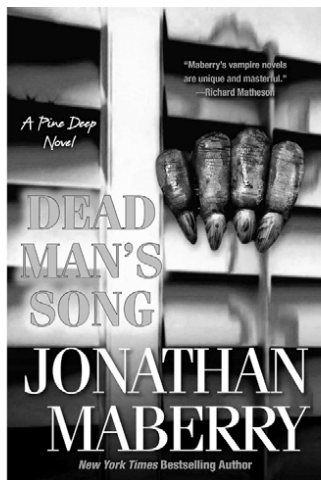
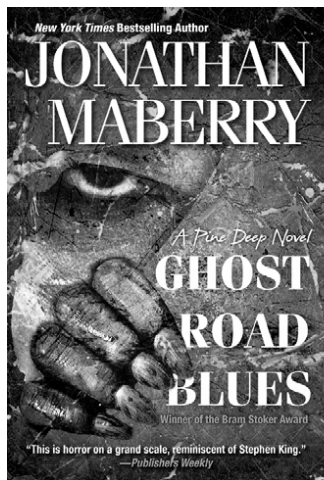
Ali, što reče ubica iz originalnog *Scary Movie*: „Ali, čekajte, ima još!“.

Tu je i ceo serijal *Dead of Night*, koji je u isto vreme i kao neki sikvel Ledžera i prikel *Rotč&Ruina*, sa mnogim likovima koji se pojavljuju u oba serijala, ali ništa od toga nema baš smisla hronološki, kad se stavi na papir, što nas navodi na zaključak o paralelnim svetovima u sve širem Mejberijevom univerzumu i kracima koji su se razvili posle nekih ključnih odluka. Tako da ta tri serijala postoje i stoje zasebno i celovito, sa savršenom logikom unutar njih.

Osim svega toga, kao pravi skriboman, Mejberi ima i nekoliko samostalnih romana, nekoliko pseudo samostalnih, kao i nekih koji su za njegove standarde opskurni. Tipa, njegov kosmički horor/SF serijal *Necrotek*, koji sam čitao i za koji na sudu mogu da potvrdim da postoji, ali koga na popularnim online knjiškim mestima možete naći samo ako ciljano tražite i ispišete naslov romana i ime autora.

Ni to nije sve, štaviše, neko će reći da je ostalo najslabije za kraj – Mejberi ima i high fantasy trilogiju. Iako zvanično spada pod grimdark i još neke žanrove koje ne mogu da pominjem zbog spojlera (iako je autor rado spojlovaao i pre izlaska prve knjige), ja stvarno ne znam kada sam čitao išta brutalnije i surovije u fenteziju.

Ako je u serijalu o Ledžeru nagovestio neke veze sa starim velikim bićima, paralelnim svetovima, a u Necroteku su šogoti direktni neprijatelji, Mejberijeva dugotrajna i ogromna ljubav prema Lavkraftu je došla na kompletnu naplatu u tom F serijalu, zbirnog naslova *Kagen the Damned*.

Svega tu ima, borilačkih veština, naravno, to je Mejberi, Lavkraftovog mitosa, vila i vilenjaka, undeadova, magije, otrova, veštica, čarobnjaka, mitskih bića, pa i zmajeva. Iako je radnja sama po sebi poprilično strejt, uz neke jako maštovite eklatantske tvorevine, sam surovi i opasni stil ga bar po nečemu izdvaja. Kraj jeste stereotipan, kao sve što se samo po radnji prepričava od Mejberija, ali ja se ne sećam kada sam tako obilno i slobodno plakao kao na kraju treće knjige.

Da li preporučujem Mejberija? Ako volite akciju, ako vam ne smetaju neke očigledne spisataljske mane (voli čovek info dump više nego 'leba da jede) i povremeno jako tehničke opise borbi, sa spuštanjem kolena i zanošenjem kuka, a onda ispaljivanjem druge noge uz podizanje na prste suprotne da se izbegne torzija koja kida ligamente da bi se dobio razorni udarac, Mejberi je svakako vaš čovek.

Čak i ako vam neke od tih stvari smetaju, on je toliko dobar *world builder* da maltene svaka njegova knjiga, kakvo god da je okruženje, daje osećaj kao kada obučete staru, udobnu, omiljenu košulju. Rekoh ranije da je izučavalac folkloru i ti info dumpovi u stvari su neki njegov način da pokaže do koje mere je istražio okruženje i temu.

I još jedna zanimljivost, od debitnatskog romana i pozornika Goluba, do poslednjeg *Red Empire* iz ove godine, u svakom postoji neka srpskohrvatska reč, ime, toponim, bilo šta. Ne, nema nikakve rođačke veze sa ex-Yu (pitao sam ga), ali prosto mora da voli ove krajeve kao ljubitelj horora i folkloru.

Zašto nije objavljivao i prevoden, kažem, ne znam; da li bi se isplatio izdavačima, bar neke od romana – tek to ne znam i nemam nikakvu veštinu ili sposobnost da procenim.

A da treba da ga čitate – o, da. Ali, kako preporučiti novog pisca sa toliko desetina vrednih dela ljudima čiji su ukusi i čitalačke navike odavno izgrađeni? Teško, no Mejberi je idealna droga za indoktrinaciju mladih i mlađih, a i lepa životna navika. Odakle početi? Od prvog *Ledžera* ili od *Pine Deep*, ko šta voli.

E, da. Mejberi inače jako, jako voli da ubacuje cameo pojavljivanja likova iz pravog života, kao i likova iz drugih književnih dela koje voli. Tako je cameo u njegovom preposlednjem romanu imao neki lik čudnog nadimka – *Repairman Jack*. Uzeo sam tada da izguglam ko je to i upao u zečiju rupu kroz koju, posle 20 i kusur romana, i dalje padam. No, o tome i piscu tog sveta, u sledećem izdanju ove kvazi rubrike koja i nije rubrika.

ĐORĐE
KADIJEVIĆ
1933-2026.

